

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ

SAFI και λοιποί

κατά

ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή υπ' αριθ. 5418/15)

ΑΠΟΦΑΣΗ

Άρθρο 2 (διαδικαστικό σκέλος) • Απουσία ουσιαστικής έρευνας από τις εθνικές αρχές για το ναυάγιο προσφύγων που επέφερε τον θάνατο ορισμένων από αυτούς • Μη εξέταση του περιεχομένου των καταθέσεων των προσφευγόντων οι οποίες παρουσίαζαν πολύ σοβαρές πλημμέλειες πριν συμπεριληφθούν στη δικογραφία • Μη προσήκουσα συμμετοχή των προσφευγόντων στη διαδικασία • Μη διεξαγωγή έρευνας προς άλλες κατευθύνσεις αν και προφανώς επιβεβλημένη

Άρθρο 2 (ουσιαστικό σκέλος) • Θετικές υποχρεώσεις • Ζωή • Συγκεκριμένες παραλείψεις και καθυστερήσεις των εθνικών αρχών κατά τη διεξαγωγή και την οργάνωση της επιχείρησης διάσωσης των προσφύγων • Υποχρέωση μέσων και όχι αποτελέσματος των λιμενικών να επιτύχουν τη διάσωση κάθε ατόμου που βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης στη θάλασσα • Δύσκολες και γρήγορες αποφάσεις που πρέπει να λαμβάνονται από τον κυβερνήτη, κατά την εν γένει διακριτική του ευχέρεια, και από το πλήρωμα κρατικού σκάφους που εμπλέκεται στη διάσωση ατόμων στη θάλασσα και οι οποίες πρέπει να διέπονται από την πρωταρχική προσπάθεια να διασφαλιστεί το δικαίωμα στη ζωή των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο

Άρθρο 3 (ουσιαστικό σκέλος) • Εξευτελιστική μεταχείριση • Σωματική έρευνα σε πρόσφυγες μετά από ναυάγιο κατά την άφιξή τους σε ελληνικό νησί, οι οποίοι υποχρεώθηκαν από τις δυνάμεις της τάξης να γδυθούν συγχρόνως και στο ίδιο μέρος, ενώπιον τουλάχιστον δεκατριών ατόμων

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

7 Ιουλίου 2022

Η απόφαση αυτή θα καταστεί οριστική υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 44§2 της Σύμβασης. Ενδέχεται να επέλθουν τυπικές τροποποιήσεις.

Στην υπόθεση Safi και λοιποί κατά Ελλάδα,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα) το οποίο συνεδρίασε με την ακόλουθη σύνθεση :

Marko Bošnjak, *Πρόεδρο,*

Péter Paczolay,

Krzysztof Wojtyczek,

Alena Poláčková,

Erik Wennerström,

Raffaele Sabato,

Ιωάννης Κτιστάκης, *Δικαστές,*

και με τη σύμπραξη της Renata Degener ως Γραμματέως Τμήματος,

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 5 Νοεμβρίου 2019 και στις 14 Ιουνίου 2022,

Εξέδωσε την παρούσα απόφαση , η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση ανέκυψε κατόπιν προσφυγής (υπ' αρ. 5418/15) που κατέθεσαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας δεκατρείς Αφγανοί υπήκοοι, δύο Σύριοι υπήκοοι και ένας Παλαιστίνιος υπήκοος, τα ονόματα των οποίων αναφέρονται στο παράρτημα («οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 21 Ιανουαρίου 2015 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Τους προσφεύγοντες εκπροσώπησαν οι κ.κ. Παπαμηνά, Κ. Τσιτσελίκης, Ι-Μ. Τζεφεράκου, Κ. Παντολέων, Ι. Κούρτοβικ, Β. Παπαδόπουλος, Ε. Σπαθανά, Β. Τσιπουρά και Π. Χριστόπουλος, δικηγόροι των Δικηγορικών Συλλόγων Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Με την από 3 Απριλίου 2016 επιστολή του ο κ. Β. Παπαδόπουλος ενημέρωσε το Δικαστήριο ότι δεν εκπροσωπούσε πλέον τους προσφεύγοντες. Η Ελληνική Κυβέρνηση εκπροσωπήθηκε από τις εκπροσώπους του Agent, κ. Σ. Χαριτάκη, Νομική Σύμβουλο του Κράτους και κ. Α. Μαγριππή, Δικαστική Πληρεξούσια του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται ειδικότερα παραβίαση των άρθρων 2, 3, και 13 της Σύμβασης.

4. Στις 22 Φεβρουαρίου 2016, η προσφυγή κοινοποιήθηκε στην Κυβέρνηση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

5. Η προσφυγή αφορά ένα ναυάγιο που έγινε το πρωί της 20^{ης} Ιανουαρίου 2014 στο Αιγαίο πέλαγος, στα ανοιχτά της νήσου του Φαρμακονησίου, και το οποίο προκάλεσε τον θάνατο έντεκα ατόμων.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

6. Το Δικαστήριο, παρότι λαμβάνει υπόψη την προσωπική κατάσταση των προσφευγόντων, για πρακτικούς λόγους και εξαιτίας του αριθμού τους θα αναφέρεται σε αυτούς με τους αριθμούς οι οποίοι τους έχουν αποδοθεί και αναφέρονται στο παράρτημα της παρούσας.

7. Τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης, όπως τα εκθέτουν τα μέρη, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής.

A. Η γένεση της υπόθεσης

8. Στις 20 Ιανουαρίου 2014, ένα αλιευτικό πλοιάριο που μετέφερε είκοσι επτά αλλοδαπούς υπηκόους ναυάγησε στο Αιγαίο, στα ανοιχτά του Φαρμακονησίου. Το ναυάγιο επέφερε τον θάνατο των συγγενών των προσφευγόντων, ήτοι της συζύγου και των τεσσάρων τέκνων του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα με τον αριθμό 1 (Nazparwar Esakhil, Noman Safi, Mohammad Safi, Hanifa Safi, Malalai Safi), της συζύγου και των τριών τέκνων του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα με τον αριθμό 2 (που είναι επίσης η μητέρα, η αδερφή και οι δύο αδερφοί των προσφευγόντων που αναφέρονται στο παράρτημα με τους αριθμούς 4 και 5) (Maleka Azimi, Narges Ahmadi, Mohebal Irahman Ahmadi και Muslim Ahmadi), καθώς και της συζύγου και του τέκνου του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα με τον αριθμό 7 (Elaha Azizi και Behzad Azizi).

B. Σχετικά με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στις 20 Ιανουαρίου 2014

1. *Η εκδοχή των προσφευγόντων*

9. Οι προσφεύγοντες περιγράφουν ως εξής τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στις 20 Ιανουαρίου 2014. Το ναυάγιο προκλήθηκε από τη ρυμούλκηση, με πολύ μεγάλη ταχύτητα, του πλοιαρίου στο οποίο επέβαιναν από σκάφος του λιμενικού, το πλήρωμα του οποίου προσπαθούσε να τους επαναπροωθήσει στα τουρκικά παράλια.

Οι λιμενικοί είχαν διαπράξει σημαντικές παραλείψεις κατά την επιχείρηση διάσωσης, γεγονός που συνέβαλε στον θάνατο των συγγενών των τριών πρώτων προσφευγόντων.

10. Το βράδυ της 19^{ης} Ιανουαρίου 2014, οι προσφεύγοντες και οι συγγενείς τους, οι οποίοι βρίσκονταν στην τουρκική ακτή, επιβιβάστηκαν στο τουρκικό αλιευτικό πλοiάριο «Conzug» με σκοπό να φτάσουν στις ελληνικές ακτές. Μετά από ταξίδι μιάμιση ώρας, νωρίς το πρωί της 20^{ης} Ιανουαρίου 2014, το πλοiάριο έφτασε στα ελληνικά ύδατα και βρισκόταν πολύ κοντά στην ακτή. Οι γυναίκες και τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένης της προσφεύγουσας που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 10 και του γιού της, ανήλικου κατά τον κρίσιμο χρόνο (πρόκειται για τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 15), καθώς και του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα με τον αριθμό 2, βρίσκονταν στην καμπίνα του πλοiαρίου. Οι υπόλοιποι προσφεύγοντες βρίσκονταν στο κατάστρωμα.

11. Τότε το μοτέρ του πλοiαρίου σταμάτησε να λειτουργεί και το σκάφος άρχισε να παρασύρεται. Σύμφωνα με τη μετεωρολογική υπηρεσία και το ωκεανογραφικό ινστιτούτο, οι νοτιοανατολικοί άνεμοι ήταν έντασης τεσσάρων με πέντε μποφόρ. Το ύψος των κυμάτων, επίσης νοτιοανατολικών, ήταν κατά μέσο όρο 0,7μ και έφτανε έως 1,2 μ (μέγιστη τιμή).

12. Στο πλαίσιο της Μικτής Ευρωπαϊκής Επιχείρησης «Ποσειδών 2014» του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex), το καταδιωκτικό σκάφος του λιμενικού ΠΛΣ 136 (ΠΛΣ 136), με πλήρωμα τέσσερα άτομα, εμφανίστηκε και πλησίασε το αλιευτικό πλοiάριο. Το πλήρωμα του λιμενικού ζήτησε από τους επιβάτες του πλοiαρίου να επιστρέψουν στην Τουρκία και πυροβόλησε στον αέρα. Το σκάφος ΠΛΣ 136 προέβη σε αναγνωριστικές κινήσεις γύρω από το πλοiάριο, προτού το πλευρίσει. Δύο λιμενικοί ανέβηκαν στο πλοiάριο και, με τα όπλα τους στο χέρι, έδωσαν εντολή τους επιβάτες να καθίσουν στο κατάστρωμα. Εκείνη τη στιγμή και καθ' όλη τη διάρκεια της επιχείρησης οι τελευταίοι ζητούσαν βοήθεια φωνάζοντας στους λιμενικούς ότι, στο πλοiάριο, υπήρχαν γυναίκες και παιδιά, και τους έδειξαν δύο παιδιά (τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 15, καθώς και ένα από τα παιδιά του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 1, που τελικά έχασε τη ζωή του) που βρίσκονταν στην καμπίνα του πλοiαρίου, προκειμένου να καταλάβει

το πλήρωμα του λιμενικού ότι στο πλοiάριο βρίσκονταν πράγματι γυναίκες και παιδιά. Ένας από τους λιμενικούς έδωσε ένα σχοινί μήκους δέκα μέτρων στην πρωραία δέστρα. Εν συνεχεία, άρχισε η ρυμούλκηση του πλοiαρίου από το ΠΛΣ 136 με κατεύθυνση προς τις τουρκικές ακτές, απομακρυνόμενο από την ακτή του Φαρμακονησίου, η οποία διεξήχθη σε δύο φάσεις. Κατά τις δύο φάσεις της ρυμούλκησης, το ΠΛΣ 136 έπλεε με μεγάλη ταχύτητα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το ανασήκωμα της πλώρης του πλοiαρίου και την εισροή στο πρυμναίο μέρος του καταστρώματος αυτού υδάτων από τις πλευρές. Πριν την έναρξη της ρυμούλκησης δεν υπήρχαν ύδατα στο πλοiάριο.

13. Κατά την πρώτη φάση της ρυμούλκησης, η οποία διήρκεσε τουλάχιστον δεκαπέντε λεπτά, η πρωραία δέστρα που βρισκόταν στην πλώρη του πλοiαρίου αποκολλήθηκε: α) λόγω του ότι το σχοινί της ρυμούλκησης δεν ήταν αρκετά μακρύ, β) λόγω της απότομης εκκίνησης και της απότομης αλλαγής ταχύτητας κατά τη διάρκεια της ρυμούλκησης, γ) λόγω του ανεπαρκούς ελέγχου της ταχύτητας του κινητήρα και της πίεσης που προκαλούσαν τα απορρεύματα του σκάφους ΠΛΣ 136, προκειμένου να διατηρηθεί πιο χαμηλή ταχύτητα ρυμούλκησης και δ) λόγω του ότι το σχοινί ρυμούλκησης δεν είχε οριζόντια θέση, γεγονός που προκάλεσε μια σύνθετη καταπόνηση της δέστρας. Αφού αποκολλήθηκε η πρωραία δέστρα, το σκάφος ΠΛΣ 136 προσέγγισε και πάλι το πλοiάριο. Οι δύο λιμενικοί επιβιβάστηκαν στο ΠΛΣ 136. Έμειναν εκεί και πέταξαν το ίδιο σχοινί μήκους δέκα μέτρων στον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 14, δίνοντάς του εντολή να το δέσει στο πλοiάριο και, ειδικότερα, στα πρωραία ρέλια. Ο προσφεύγων που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 14 εκτέλεσε την εν λόγω εντολή.

14. Οι προσφεύγοντες ζήτησαν βοήθεια, δείχνοντας και πάλι στους λιμενικούς τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 8, ο οποίος τότε ήταν μόνο δεκαπέντε μηνών. Η δεύτερη ρυμούλκηση ξανάρχισε, σε υψηλή ταχύτητα και με επικίνδυνες μανούβρες. Διήρκεσε λιγότερο από την πρώτη. Η πλώρη του πλοiαρίου ανυψώθηκε, το κατάστρωμα, στο επίπεδο της πρύμνης, χαμήλωσε λόγω του τρόπου ρυμούλκησης, του μικρού μήκους του σχοινιού και λόγω της αποκόλλησης της δέστρας. Τα ύδατα συνέχισαν να κατακλύζουν το πλοiάριο και οι προσφεύγοντες προσπάθησαν να τα αδειάσουν με ένα δοχείο. Τότε, οι προσφεύγοντες άρχισαν να φωνάζουν βοήθεια, προκειμένου το σκάφος ΠΛΣ 136 να

σταματήσει, δείχνοντας και πάλι στους λιμενικούς τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 8, ικετεύοντάς τους να τον πάρουν στο σκάφος τους. Το σκάφος ΠΛΣ 136 σταμάτησε και προσέγγισε το πλοiάριο. Το πλοiάριο εξακολουθούσε να είναι δεμένο στο σκάφος του λιμενικού με το σχοινί ρυμούλκησης και έγερνε προς τα πίσω. Οι προσφεύγοντες ζήτησαν επανειλημμένως βοήθεια. Μερικοί από αυτούς βγήκαν από την καμπίνα: η προσφεύγουσα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 10 με τον γιο της (τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 15), ο προσφεύγων που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 2, η σύζυγος του τελευταίου, Μ.Α., και το παιδί τους, Α.Ι.Μ. Τότε ένας από τους λιμενικούς έκοψε το σχοινί ρυμούλκησης. Αμέσως το πλοiάριο ανατράπηκε. Οι επιβάτες που βρίσκονταν έξω από την καμπίνα βρέθηκαν στη θάλασσα, κινδυνεύοντας να πνιγούν, ενώ οι υπόλοιποι επιβάτες, δηλαδή οι γυναίκες και τα παιδιά, βρέθηκαν εγκλωβισμένοι στην καμπίνα.

15. Η εισροή των υδάτων στο πλοiάριο οφειλόταν στον τρόπο, με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η ρυμούλκηση και, ιδίως, στο μικρό μήκος του σχοινιού ρυμούλκησης, στο γεγονός ότι η πλώρη ανυψώθηκε, στα απορρεύματα που προκάλεσε το λιμενικό σκάφος και στην αποκόλληση της πρωράιας δέστρας. Οι εισροές των υδάτων στο πλοiάριο δημιούργησαν μια ελεύθερη επιφάνεια υδάτων τόσο στο κατάστρωμα, όσο και στο κύτος και την καμπίνα. Υπό τις συνθήκες αυτές, λαμβάνοντας επίσης υπόψη τις συνθήκες τρικυμίας και την υψηλή θέση του κέντρου βάρους στο πλοiάριο (λόγω της παρουσίας του συνόλου των επιβατών στο κατάστρωμα και της έλξης του σχοινιού ρυμούλκησης προς τα πάνω), η ανατροπή του πλοiαρίου ήταν αναπόφευκτη.

16. Αναφερόμενοι στις καταθέσεις που έδωσαν ενώπιον του Ναυτοδικείου Πειραιώς («το Ναυτοδικείο») και ενώπιον της Ανακρίτριας Πλημμελειοδικών Κω, οι προσφεύγοντες αναφέρουν τα ακόλουθα. Το πλήρωμα του σκάφους ΠΛΣ 136 δεν τους πέταξε σωσίβια ούτε άλλα σωστικά μέσα και δεν επιχείρησε καμία πράξη, προκειμένου να διασώσει τους επιβαίνοντες στο πλοiάριο. Αντίθετα, σε ορισμένες περιπτώσεις, εμπόδισε τα άτομα που έπεσαν στη θάλασσα να σκαρφαλώσουν στο σκάφος ΠΛΣ 136. Παρά τις δυσκολίες, οι προσφεύγοντες κατάφεραν να ανεβούν στο σκάφος των λιμενικών, ενώ οι υπόλοιποι επιβάτες (τα μέλη της οικογένειας των προσφευγόντων που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 1, 2, 4, 5 και 7)

πνίγηκαν. Ειδικότερα, η σύζυγος και το παιδί του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 2 (αντίστοιχα η μητέρα και ο αδερφός των προσφευγόντων που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 4 και 5), πνίγηκαν μπροστά στα μάτια τους. Ο προσφεύγων που αναφέρεται στο Παράρτημα υπό τον αριθμό 14, ο οποίος βρισκόταν εκείνη τη στιγμή στο σκάφος του λιμενικού, βούτηξε για να βοηθήσει τους ναυαγούς, αλλά χωρίς επιτυχία.

17. Στις 20 Ιανουαρίου 2014 ώρα 02:13 το πλήρωμα του σκάφους ΠΛΣ 136 ενημέρωσε τηλεφωνικά το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης («Εθνικό Κέντρο Συντονισμού») για την ακόλουθη κατάσταση: «στη θέση (...) ανιχνεύθηκε ημιβυθισμένο Α/Κ [αλιευτικό πλοiάριο] με περίπου τριάντα επιβαίνοντες, εκ των οποίων έχουμε περισυλλέξει τους δεκαπέντε και [προβαίνουμε τώρα] στην περισυλλογή των υπολοίπων [επιβατών], καθώς μερικοί από αυτούς ήταν εγκλωβισμένοι στο εσωτερικό του πλοiαρίου».

18. Όπως προκύπτει από το απόσπασμα του ημερολογίου των συμβάντων, το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού δεν ενημερώθηκε για την επιχείρηση παρά μετά το ναυάγιο και την περισυλλογή των διασωθέντων. Δεν υπάρχει καμία ηλεκτρονική καταγραφή που να καθιστά δυνατή τη λήψη αντικειμενικών πληροφοριών για την εν λόγω επιχείρηση. Η θέση του ναυαγίου του πλοiαρίου, την οποία ανέφερε το πλήρωμα του σκάφους ΠΛΣ 136 στο Εθνικό Κέντρο Συντονισμού, δεν επιβεβαιώνεται από καμία ηλεκτρονική καταγραφή ούτε από κάποιο ραντάρ.

19. Στις 02:16 το σκάφος ΠΛΣ 136 γνωστοποίησε στο Εθνικό Κέντρο Συντονισμού τα ακόλουθα: «(...) σοβαρό πρόβλημα στο μηχανοστάσιο, πιθανή έναρξη πυρκαγιάς, είναι αδύνατον να μπούμε στο μηχανοστάσιο και [παρουσία] στη γέφυρα δεκαπέντε με δεκαέξι διασωθέντων. Το σκάφος Α/Κ έχει βυθιστεί και είναι πιθανόν να έχουν εγκλωβιστεί σε αυτό άτομα, αλλά όλα τα [άτομα] που εντοπίστηκαν στην επιφάνεια της θάλασσας έχουν περισυλλεγεί. Το ΠΛΣ 136 δεν μπορεί να μείνει για λόγους ασφαλείας και κατευθύνεται προς το Φαρμακονήσι».

20. Στις 02: 21 τα παραπλέοντα πλοiά έλαβαν εντολή να κατευθυνθούν αμέσως στην περιοχή του ναυαγίου. Στις 02:25 εκπέμπεται διεθνές σήμα κινδύνου. Εν συνεχεία, διατάσσεται μια σειρά από ενέργειες για την παροχή βοήθειας στους ναυαγούς. Στις

02:30, το σκάφος ΠΛΣ 136 προσέδεσε στο λιμάνι του Φαρμακονησίου με τους διασωθέντες.

21. Στις 03:32, δηλαδή μία ώρα μετά το ναυάγιο, έφτασε το πρώτο σκάφος στην περιοχή του ναυαγίου. Στις 03:50 οι ελληνικές αρχές ενημέρωσαν το τουρκικό εθνικό κέντρο συντονισμού έρευνας και διάσωσης. Στις 08:12, δηλαδή έξι ώρες μετά το ναυάγιο, το Λιμεναρχείο Λέρου διαβίβασε σήμα στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Κω με τον τίτλο: «Διάσωση δεκαέξι παράτυπων μεταναστών και διεξαγωγή ερευνών για την ανεύρεση δώδεκα αγνοουμένων στη θαλάσσια περιοχή του Φαρμακονησίου». Το εν λόγω σήμα ανέφερε ότι το πλοiάριο είχε εντοπιστεί από το ΠΛΣ 136 περί ώρα 01:25.

22. Στις 16:10 το σκάφος ΠΛΣ 136 έκανε την ακόλουθη αναφορά: «Δώδεκα άνθρωποι (εννιά παιδιά και τρεις γυναίκες) αγνοούνται, κανένας από αυτούς δεν φορούσε σωσίβιο, έχουμε ρίξει τα δύο κυκλικά σωσίβια διάσωσης » (παράρτημα 25).

23. Στις 16:40 οι προσφεύγοντες μεταφέρθηκαν στο νησί της Λέρου. Στις 16:48 και στις 16:55 το τουρκικό εθνικό κέντρο συντονισμού έρευνας και διάσωσης ενημέρωσε το αντίστοιχο ελληνικό ότι τουρκικό λιμενικό σκάφος είχε εντοπίσει τις σορούς ενός αγοριού και μιας γυναίκας και τις είχε περισυλλέξει. Στις 21:45, το Λιμεναρχείο Λέρου διαβίβασε στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Κω «Ορθή επανάληψη» του από ώρα 08:12 σήματός της, με κάποιες τροποποιήσεις. Ειδικότερα, σύμφωνα με την αναφορά που διαβιβάστηκε στις 21:45, το αλιευτικό πλοiάριο εντοπίστηκε στις 02:00 και όχι στις 01:25, μετέφερε άγνωστο αριθμό επιβατών, η ρυμούλκηση άρχισε στις 02:10 και κατά τις 02:15 οι επιβάτες μετακινήθηκαν στο πλοiάριο, δύο επιβάτες, δηλαδή μια γυναίκα και ένα παιδί, έπεσαν στη θάλασσα, και εν συνεχεία το σκάφος βυθίστηκε. Στην εν λόγω αναφορά, το στίγμα εντοπισμού του πλοiαρίου είναι το ίδιο με το σημείο της βύθισής του.

24. Τέλος, οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι σε συνέντευξη που έδωσε σε δημοσιογράφο τον Οκτώβριο 2013 ο τότε Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας είχε δηλώσει τα εξής: «Το πρώτο πράγμα που κάνουμε είναι να λέμε στις τουρκικές αρχές ελάτε και πάρτε τους (...) αν δεν έχουν περάσει τα σύνορα ή, τέλος πάντων, με έναν τρόπο να τους ξαναβάλουμε στην τουρκική πλευρά». Σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, είχε προσθέσει ότι οι λιμενικοί είχαν ήδη συλλάβει 7.000 άτομα και

ότι «ο αριθμός των μεταναστών (...) τους οποίους εμποδίσαμε (να φτάσουν στην Ελλάδα) είναι πολλαπλάσιος».

2. *Η εκδοχή της Κυβέρνησης*

25. Η Κυβέρνηση αναφέρεται στα πραγματικά περιστατικά, όπως αυτά περιγράφονται στην υπ' αρ. 19/2015 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Δωδεκανήσου (βλ. πιο κάτω παρ. 58), στο υπ' αρ. 18/2015 βούλευμα του Δικαστικού Συμβουλίου του Ναυτοδικείου (βλ. πιο κάτω παράγραφο 79), στην υπ' αριθ. 263/2014 πράξη του Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου (βλ. πιο κάτω παράγραφο 69) και στην υπ' αρ. 2153/2014 πράξη του Εισαγγελέα Στρατοδικείου Πειραιώς (βλ. πιο κάτω παράγραφο 83).

26. Περιγράφει τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά ως εξής:

27. Στις 20 Ιανουαρίου 2014 μεταξύ ώρα 01:40 και 01:45, ο Ν.Β., μέλος του πληρώματος του σκάφους ΠΛΣ 136, ενημέρωσε τηλεφωνικά τον αντιπλοίαρχο Κ.Γ., ο οποίος ήταν υπεύθυνος για το «συντονισμό και τη διαχείριση συμβάντων σχετιζομένων με την παράνομη μετανάστευση στο Αιγαίο» και ο οποίος εργαζόταν στη Διεύθυνση προστασίας θαλασσίων συνόρων του Λιμενικού Σώματος, ότι το ΠΛΣ 136 έσπευσε να αναγνωρίσει και ελέγξει έναν «ύποπτο στόχο» που είχε εντοπίσει το στρατιωτικό παρατηρητήριο του Φαρμακονησίου. Φτάνοντας εκεί όπου βρισκόταν το εν λόγω σκάφος, σε απόσταση 1,5 ν.μ. από το Φαρμακονήσι, το πλήρωμα του ΠΛΣ 136 διαπίστωσε ότι επρόκειτο για ξύλινο μηχανοκίνητο αλιευτικό σκάφος, μήκους 9 μέτρων, το οποίο ονομαζόταν «Conzuru», με μεταλλική υπερκατασκευή και καμπίνα, στην οποία επέβαιναν είκοσι επτά επιβάτες, εκ των οποίων τρεις γυναίκες και εννιά παιδιά.

28. Ο αριθμός των επιβατών υπερέβαινε το μέγιστο επιτρεπόμενο όριο και οι μετεωρολογικές συνθήκες ήταν δυσμενείς (άνεμοι έντασης 5 μποφόρ και υψηλός κυματισμός). Το πλοiάριο ήταν πλημμελώς συντηρημένο και ακατάλληλο για ναυσιπλοΐα, αφού στερείτο των απαιτούμενων σωστικών μέσων και λοιπού προστατευτικού εξοπλισμού, καθώς και φώτων ναυσιπλοΐας, πλην των πλευρικών

φανών. Ενόψει αυτών των πληροφοριών, ο Κ.Γ. έδωσε εντολή στον Ν.Β. να πάνε με ασφάλεια το αλιευτικό σκάφος με τους επιβαίνοντες στο λιμένα του Φαρμακονησίου.

29. Κατόπιν αυτού, ξεκίνησε η διαδικασία ρυμούλκησης του πλοιαρίου από το ΠΛΣ-136. Τα μέλη του πληρώματος Ο.Μ. και Ι.Τ. ανέβηκαν στο πλοιάριο και έδεσαν σε σταθερό σημείο της πλώρης αυτού σχοινί, με τη βοήθεια του οποίου με μικρή ταχύτητα (περίπου 4 ν.μ./ώρα) άρχισαν τη ρυμούλκηση ΒΔ του Φαρμακονησίου, προς αποτροπή κινδύνου των σκαφών εκ του έντονου κυματισμού. Λόγω της μικρής χωρητικότητας του σκάφους και του έντονου κυματισμού, επικράτησε πανικός μεταξύ των επιβαινόντων, με αποτέλεσμα να αναποδογυρίσει το πλοιάριο. Έτσι, οι επιβάτες βρέθηκαν στη θάλασσα.

30. Στις 02:13 το πλήρωμα του ΠΛΣ 136 ανέφερε στο Εθνικό Κέντρο Συντονισμού τον εντοπισμό ενός ημιβυθισμένου πλοιαρίου και το ενημέρωσε ότι στο εν λόγω πλοιάριο επέβαιναν περίπου τριάντα επιβάτες, εκ των οποίων δεκαπέντε είχαν, σύμφωνα με το πλήρωμα, περισυλλεγεί, και ότι το πλήρωμα βρισκόταν στη διαδικασία περισυλλογής των υπολοίπων επιβατών, μερικοί εκ των οποίων ήταν εγκλωβισμένοι στην καμπίνα.

31. Στις 02:16 ο κυβερνήτης του ΠΛΣ 136 επικοινωνήσε εκ νέου με το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού και ανέφερε ότι το πλοιάριο είχε βυθιστεί, πιθανώς με εγκλωβισμένους στην καμπίνα, ότι το ΠΛΣ 136 αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα στο μηχανοστάσιο λόγω καπνού που προκλήθηκε πιθανότητα από πυρκαγιά, και ότι τα μέλη του πληρώματος δεν μπορούσαν να εισέλθουν στον συγκεκριμένο χώρο, επειδή επί του καταστρώματος υπήρχαν διασωθέντες. Από τον κυβερνήτη του ΠΛΣ-136 εκτιμήθηκε ότι για λόγους ασφαλείας έπρεπε να κατευθυνθεί προς τη νήσο του Φαρμακονησίου, δεδομένου ότι, όσοι είχαν εντοπισθεί στην επιφάνεια της θάλασσας, είχαν περισυλλεγεί. Τα άτομα αυτά δήλωσαν ότι αγνοούνταν δώδεκα άτομα.

32. Στις 02:25 το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού εξέπεμψε σήμα κινδύνου «Mayday Relay» μέσω του παράκτιου σταθμού «ΟΛΥΜΠΙΑ ΡΑΔΙΟ», προκειμένου να ενημερωθούν τα τυχόν παραπλέοντα στην περιοχή πλοία και να προστρέξουν προς παροχή συνδρομής στους ναυαγούς. Επίσης, ενημέρωσε το αντίστοιχο τουρκικό κέντρο έρευνας και διάσωσης, προκειμένου να διενεργηθεί παράλληλη έρευνα στην τουρκική περιοχή. Οι έρευνες για τον εντοπισμό του σκάφους, για τον εντοπισμό

τυχόν επιζώντων ή σορών συνεχίστηκαν υπό τον συντονισμό του Εθνικού Κέντρου Συντονισμού, έως ότου εξανεμίστηκαν όλες οι εύλογες ελπίδες για τον εντοπισμό και τη διάσωση τυχόν επιζώντων. Το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού προέβη στην κινητοποίηση όλων των διαθέσιμων στην περιοχή μέσων διάσωσης, στέλνοντας στο σημείο πλωτά και εναέρια μέσα, δηλαδή: ένα ναυαγοσωστικό (Ν/Γ 512) και ένα σκάφος του λιμενικού (ΠΛΣ 616), αμφότερα του Λιμεναρχείου Λέρου, ένα πλοίο του Πολεμικού Ναυτικού, ένα σκάφος του Λιμεναρχείου Καλύμνου (ΠΛΣ 613), δύο ελικόπτερα Super Puma από τη Χίο και τη Ρόδο και ένα ελικόπτερο του λιμενικού. Ειδικότερα, στις 02: 29, το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού ζήτησε την απογείωση ενός ελικοπτέρου της πολεμικής αεροπορίας, το οποίο έφτασε στο σημείο στις 03:52. Στις 02:45 ζήτησε να διατεθεί ένα σκάφος του πολεμικού ναυτικού. Στις 02:46 έδωσε εντολή στο σκάφος ΠΛΣ 616 του Λιμεναρχείου Κω να σπεύσει επειγόντως στην περιοχή. Το σκάφος ΠΛΣ 616 ήταν αυτό που έφτασε πρώτο στην εν λόγω περιοχή στις 03:32.

33. Το σκάφος ΠΛΣ 136 δεν διέθετε αυτόματο σύστημα εκπομπής στίγματος θέσης (A.I.S.) ώστε δεν ήταν δυνατόν το Κέντρο Συντονισμού να έχει εικόνα σε πραγματικό χρόνο, προβαλλόμενη απευθείας σε χάρτη, για την ακριβή θέση του σκάφους. Ωστόσο, από τα στίγματα που ανέφερε ο κυβερνήτης του ΠΛΣ 136 στις 02:13 και στις 02:16 στο Εθνικό Κέντρο Συντονισμού, καθώς και από το γεγονός ότι το περιστατικό εξελίχτηκε σε περιστατικό έρευνας και διάσωσης, προκύπτει ότι το σκάφος ΠΛΣ 136 κατευθυνόταν ανατολικά, δηλαδή προς το Φαρμακονήσι.

Γ. Σχετικά με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στις 20 Ιανουαρίου 2014 μετά την άφιξη στο Φαρμακονήσι

1. Η εκδοχή των προσφευγόντων

34. Οι προσφεύγοντες παρουσιάζουν τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στις 20 Ιανουαρίου 2014 μετά την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι ως εξής: Οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 1, 3, 4, 6, 7, 9 και 11 δέχθηκαν κλωτσιές και χτυπήματα από δύο μέλη του λιμενικού. Οι διασωθέντες (με εξαίρεση τους προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 10, 14 και 15) οδηγήθηκαν αμέσως σε ένα υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ και υποβλήθηκαν σε σωματική έρευνα, γυμνοί μπροστά στους άλλους διασωθέντες και μπροστά σε μία

ομάδα στρατιωτικών. Τους ζητήθηκε να σκύψουν προς τα εμπρός και να κάνουν επί τόπου στροφή 180 μοιρών, ενώ συνέχιζαν να είναι γυμνοί. Η σωματική έρευνα των προσφευγόντων που αναφέρονται στο παράρτημα με τους αριθμούς 10 και 14 έγινε σε έναν κλειστό χώρο από τους λιμενικούς, χωρίς τον σεβασμό που επιβάλλεται, κατά τη γνώμη τους, σε μία τέτοια περίπτωση. Κατά τη διαμονή τους στο Φαρμακονήσι οι προσφεύγοντες δεν είχαν καμία επαφή με τον εξωτερικό κόσμο.

2. *Η εκδοχή της Κυβέρνησης*

35. Η Κυβέρνηση περιγράφει ως εξής τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στις 20 Ιανουαρίου 2014 μετά την άφιξη των προσφευγόντων στο Φαρμακονήσι: Οι προσφεύγοντες αποβιβάστηκαν από το σκάφος ΠΛΣ 136 στο Φαρμακονήσι στις 02:30 και παρελήφθησαν από οκτώ μέλη του προσωπικού του στρατιωτικού φυλακίου του Φαρμακονησίου, τα οποία τους οδήγησαν στο εν λόγω φυλάκιο. Οι προσφεύγοντες, με εξαίρεση αυτούς που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 10 και 15, υποβλήθηκαν σε σωματική έρευνα και τα προσωπικά τους είδη (με εξαίρεση τα χρήματα που είχαν μαζί τους) καταγράφηκαν. Κάθε προσφεύγων υποβλήθηκε σε προληπτική ιατρική εξέταση (έλεγχος για πυρετό και ύπαρξη κακώσεων, καθώς και εξέταση με στηθοσκόπιο) σε ένα κοντέινερ. Οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 10, 14 και 15 εξετάστηκαν στο ιατρείο του φυλακίου. Κατά την εξέταση αυτή, ο Κ.Α., στρατιωτικός ιατρός, δεν διαπίστωσε κανένα ίχνος κακοποίησης. Στο νησί του Φαρμακονησίου βρισκόταν, επίσης, κλιμάκιο των ειδικών αποστολών του Λιμενικού Σώματος. Μεταξύ των μελών της ομάδας αυτής ο Κ.Π. κατονομάστηκε από τον λοχία Ε.Χ. ως εκείνος που χαστούκισε τον προσφεύγοντα, ο οποίος αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11, όταν οι προσφεύγοντες δεν απαντούσαν στο ερώτημα ποιος ήταν ο καπετάνιος του πλοιαρίου. Εν τούτοις, ο αριθμός των χαστουκιών, καθώς και η διάρκεια του εν λόγω περιστατικού δεν είναι γνωστά. Κανένας από τους προσφεύγοντες δεν ήγειρε ζήτημα ευθύνης των λιμενικών για το ναυάγιο του πλοιαρίου, στο οποίο επέβαιναν.

3 *Τα μη αμφισβητούμενα πραγματικά περιστατικά*

36. Στις 15:30 οι προσφεύγοντες μεταφέρθηκαν στη Λέρο.

37. Στις 20, 21 και 22 Ιανουαρίου 2014, κατέθεσαν ως μάρτυρες στο πλαίσιο προανάκρισης, η οποία διενεργήθηκε αυτεπαγγέλτως από τους λιμενικούς του

Λιμεναρχείου Λέρου, προκειμένου να διευκρινιστούν τα αίτια του δυστυχήματος. Κατά την Κυβέρνηση, ο προσφεύγων που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 14 είχε στη διάθεσή του διερμηνέα που μιλούσε αγγλικά, καθώς οι λοιποί προσφεύγοντες υπέδειξαν ότι αυτός καταλάβαινε την αγγλική γλώσσα. Πάντα κατά την Κυβέρνηση, για τους λοιπούς προσφεύγοντες εκτέλεσαν καθήκοντα διερμηνέων οι H.S. και R.R., λόγω του ότι δεν υπήρχαν άλλοι διερμηνείς στο νησί και επειδή δήλωσαν στις αρχές ότι ήταν Αφغانοί. Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι οι προσφεύγοντες δεν ανέφεραν στους λιμενικούς ότι δεν είχαν διερμηνείς και ότι οι λιμενικοί δεν ήταν σε θέση να το αντιληφθούν. Κατά συνέπεια, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν ως μάρτυρες. Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι στις καταθέσεις τους οι προσφεύγοντες δεν διατύπωσαν καμία κατηγορία κατά των λιμενικών ή κατά κάποιου άλλου κρατικού οργάνου. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι οι προσφεύγοντες υπέδειξαν ως καπετάνιο του πλοιαρίου τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11.

38. Στις 21 Ιανουαρίου 2014, οι προσφεύγοντες συνάντησαν εκπροσώπους της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες («Ύπατη Αρμοστεία»). Οι προσφεύγοντες λένε ότι τους αφηγήθηκαν τη δική τους εκδοχή για τα γεγονότα. Σε δελτίο τύπου που εκδόθηκε την ίδια ημέρα η Ύπατη Αρμοστεία ανέφερε τα εξής: «Σύμφωνα με την περιγραφή των διασωθέντων, το σκάφος του λιμενικού που ρυμουλκούσε το πλοιάριό τους κατευθυνόταν με μεγάλη ταχύτητα προς τις τουρκικές ακτές, όταν συνέβη το τραγικό ατύχημα εν μέσω θαλασσοταραχής. Οι ίδιοι μάρτυρες αναφέρουν ότι οι άνθρωποι φώναζαν και ζητούσαν βοήθεια, δεδομένου ότι μεταξύ των επιβαινόντων βρισκόταν και μεγάλος αριθμός παιδιών».

39. Στις 22 Ιανουαρίου 2014 ανεστάλη η απόφαση που διέτασσε την απέλαση των προσφευγόντων και οι προσφεύγοντες αφέθηκαν ελεύθεροι. Οι Αφغانοί προσφεύγοντες παρέλαβαν έγγραφα, σύμφωνα με τα οποία υποχρεούνταν να αποχωρήσουν από την ελληνική επικράτεια εντός προθεσμίας τριάντα ημερών. Οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 9 και 16 παρέλαβαν έγγραφα, σύμφωνα με τα οποία υποχρεούνταν να αποχωρήσουν από την ελληνική επικράτεια εντός προθεσμίας έξι μηνών. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι τα στοιχεία της ταυτότητάς τους, τα οποία αναγράφηκαν στα εν λόγω έγγραφα, ήταν εσφαλμένα λόγω της μη προσήκουσας διερμηνείας. Η ισχύς των εν λόγω εγγράφων ανανεώθηκε εν συνεχεία στην Αθήνα.

40. Στις 23 Ιανουαρίου 2014 οι προσφεύγοντες έφτασαν στον Πειραιά. Με την άφιξή τους έδωσαν συνέντευξη τύπου, αναφέροντας τη δική τους εκδοχή των γεγονότων.

41. Στις 25 Ιανουαρίου 2014, μια μηχανότρατα εντόπισε στη θάλασσα ένα βαρύ αντικείμενο, το οποίο βυθίστηκε πριν προλάβει να το περισυλλέξει. Κατά τους προσφεύγοντες, η θέση του εν λόγω αντικειμένου ήταν διαφορετική από αυτή που είχε αναφερθεί ως θέση του ναυαγίου του πλοιαρίου στο οποίο επέβαιναν.

42. Στις 27 Ιανουαρίου 2014 η Ύπατη Αρμοστεία απέστειλε στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας έγγραφο που περιείχε τις καταθέσεις που είχε συγκεντρώσει ο εν λόγω οργανισμός.

43. Στις 29 Ιανουαρίου 2014 ο Διευθυντής του Εθνικού Κέντρου Συντονισμού ενημέρωσε την αρμόδια Επιτροπή του Ελληνικού Κοινοβουλίου για το εν λόγω συμβάν. Αnéφερε ότι στις 20 Ιανουαρίου 2014 και ώρα 01:45 το σκάφος του λιμενικού ΠΛΣ 136 είχε ενημερωθεί από το στρατιωτικό φυλάκιο του Φαρμακονησίου ότι ένα ακινητοποιημένο πλοiάριο είχε εντοπιστεί από το ραντάρ. Αnéφερε ότι το ΠΛΣ 136 το πλεύρισε και άρχισε να το ρυμουλκεί προς τη νήσο του Φαρμακονησίου με χαμηλή ταχύτητα και σε δύο φάσεις. Δήλωσε ότι οι επιβάτες μετακινήθηκαν προς τη μια πλευρά του πλοιαρίου, με αποτέλεσμα να ανατραπεί το πλοiάριο. Πρόσθεσε ότι, στη συνέχεια, τα μέλη του λιμενικού αναγκάστηκαν να κόψουν το σχοινί.

44. Στις 27 Ιανουαρίου 2014 το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες έστειλε φαξ με αποδέκτες, μεταξύ άλλων, το Υπουργείο Ναυτιλίας και Αιγαίου, το Κεντρικό Λιμεναρχείο, το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού και το Λιμεναρχείο Λέρου, ζητώντας την έρευνα και τον εντοπισμό των σορών των αγνοουμένων. Ζητούσε, επίσης, να ενημερωθεί για τις ενέργειες που είχαν ήδη πραγματοποιηθεί ως προς αυτό.

45. Στις 29 Ιανουαρίου 2014 η Ανακρίτρια του Πρωτοδικείου Κω, στο πλαίσιο της δiώξης που είχε ασκηθεί κατά του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 (βλ. πιο κάτω παρ. 55 και επ.), έδωσε εντολή να ανασυρθεί το πλοiάριο και να διενεργηθεί πραγματογνωμοσύνη επ' αυτού, καθώς επίσης και να ανασυρθούν οι σοροί.

46. Στις 5 Φεβρουαρίου 2014, στη θαλάσσια περιοχή της Σάμου, ανευρέθηκε η σορός ενός ανηλίκου. Στις 18 Μαρτίου 2014 αναγνωρίστηκε ως ανήκουσα στην κόρη του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 1. Την ίδια μέρα εκδόθηκε το πιστοποιητικό θανάτου.

47. Στις 6 Φεβρουαρίου 2014 ανευρέθηκε το πλοiάριο σε θέση διαφορετική, κατά τους προσφεύγοντες, από αυτή που είχε υποδειχθεί ως θέση του ναυαγίου. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η διαφορά μεταξύ των δύο θέσεων είναι 1.111 μ και ότι ήταν αδύνατο να έχει μετακινηθεί τόσο μακριά το πλοiάριο σε δεκαέξι ημέρες. Από αυτό συνάγουν ότι η δοθείσα ως θέση του ναυαγίου δεν ήταν ακριβής και ότι η σχετική αναφορά δεν είναι αξιόπιστη.

48. Στις 7, 17 και 19 Φεβρουαρίου 2014 ανασύρθηκαν αντίστοιχα πέντε, τρεις και μία σορός από τη Μονάδα Υποβρυχίων Αποστολών του Λιμενικού Σώματος. Εντωμεταξύ, οι εργασίες για την ανέλκυση του πλοiαρίου είχαν ανασταλεί λόγω των μετεωρολογικών συνθηκών.

49. Στις 18 Φεβρουαρίου 2014 ανασύρθηκε το πλοiάριο, καθώς και οι σοροί των υπολοίπων θυμάτων. Διατάχθηκε πραγματογνωμοσύνη. Κατά τους προσφεύγοντες, διαπιστώθηκε ότι, σε δέκα ημέρες, ήτοι από την 7^η Φεβρουαρίου 2014, ημερομηνία κατά την οποία ένα σωσίβιο είχε προσδεθεί στο ναυάγιο, έως τη 17^η Φεβρουαρίου 2014, το σωσίβιο και, κατά συνέπεια, το ναυάγιο μετατοπίστηκαν κατά 50 με 80 μέτρα.

50. Στις 11 Μαρτίου 2014, μετά από ιατροδικαστική έκθεση και τεστ DNA, ταυτοποιήθηκαν οι σοροί των παιδιών του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 2, τα οποία είναι ο αδελφός και η αδελφή των προσφευγόντων που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 4 και 5, καθώς και οι σοροί των παιδιών του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 1, η σορός της συζύγου του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 1 και οι σοροί της συζύγου και του παιδιού του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 7.

51. Στις 28 Μαρτίου 2014 εκδόθηκαν τα πιστοποιητικά θανάτου.

Δ. Οι ποινικές διαδικασίες

1. *Η σχετική με τα γεγονότα της 20^{ης} Ιανουαρίου 2014 διαδικασία*

12. Στις 20 και 22 Ιανουαρίου 2014 τα τέσσερα μέλη του πληρώματος του σκάφους ΠΛΣ 136 κατέθεσαν ως μάρτυρες στο πλαίσιο ανάκρισης για τα περιστατικά αυτά. Ανέφεραν ότι έγιναν δύο ρυμουλκήσεις και ότι η ανατροπή του πλοιαρίου οφειλόταν στην απότομη μετακίνηση των επιβατών.

53. Στις 20, 21 και 22 Ιανουαρίου 2014 οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 1, 4, 5, 7, 8, 10, 12, 14 και 15 κατέθεσαν ως μάρτυρες ενώπιον των Λιμενικών Αρχών στο πλαίσιο διαδικασίας που κινήθηκε αυτεπαγγέλτως για παράνομη είσοδο και μεταφορά στην ελληνική επικράτεια. Κατά τους εν λόγω μάρτυρες, στη διαδικασία δεν είχε συμμετάσχει κανένας πιστοποιημένος διερμηνέας, ο οποίος να διερμηνεύει σε γλώσσα που κατανοούν. Οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι δύο πρόσωπα διενήργησαν διερμηνεία χωρίς να είναι πιστοποιημένοι διερμηνείς, ότι δεν μιλούσαν ελληνικά και δεν ήξεραν ούτε να διαβάζουν ούτε να γράφουν. Προσθέτουν ότι ο ένας μιλούσε τη διάλεκτο ουρντού και ο άλλος παστού και ότι ο τελευταίος είχε χρησιμοποιηθεί ως διερμηνέας για τους προσφεύγοντες, των οποίων η γλώσσα ήταν η φαρσί. Στις καταθέσεις τους της 22ας Ιανουαρίου 2014 οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 1, 5, 8, 10, και 12 δήλωναν ότι το πλοiάριο ναυάγησε λόγω της απότομης μετακίνησης των επιβατών και ευχαριστούσαν τα μέλη του λιμενικού επειδή τους διέσωσαν. Οι ενδιαφερόμενοι αμφισβητούν ότι έδωσαν τις ανωτέρω καταθέσεις, καθώς και την ακρίβεια του περιεχόμενου των καταθέσεων αυτών.

54. Σε ημερομηνία που δεν διευκρινίζεται ο προσφεύγων που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 5 αναγνώρισε τις σορούς που περισυνέλλεξαν οι τουρκικές αρχές. Επρόκειτο για τη σύζυγο του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 2, η οποία είναι επίσης μητέρα των προσφευγόντων που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 4 και 5, και για τον γιο του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 2, ο οποίος είναι επίσης αδελφός των προσφευγόντων που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 4 και 5.

2. *Η διαδικασία κατά του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11*

55. Στις 20 Ιανουαρίου 2014 συνελήφθη ο προσφεύγων που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11, ο οποίος κατά τον χρόνο των εν λόγω περιστατικών ήταν ανήλικος. Ήταν ύποπτος, μεταξύ άλλων, για διακίνηση και για έκθεση ατόμων σε κίνδυνο ως καπετάνιος του πλοιαρίου.

56. Στις 22 Ιανουαρίου 2014 ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών Κω άσκησε ποινική δίωξη κατά του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 για «παράνομη μεταφορά υπηκόων τρίτων χωρών, η οποία επέφερε τον θάνατο [αυτών] » και για παράνομη είσοδο στην ελληνική επικράτεια, πράξεις που εμπίπτουν στις διατάξεις των άρθρων 83 § 1 (α), 88 § 1 (β), (γ) και (δ) του Νόμου 3386/2005. Διατάχθηκε η προσωρινή κράτηση αυτού.

57. Στις 24 Ιανουαρίου 2014 ο εν λόγω προσφεύγων απολογήθηκε και αρνήθηκε τις εναντίον του απαγγελθείσες κατηγορίες.

58. Στις 5 Φεβρουαρίου 2015 το Τριμελές Εφετείο Δωδεκανήσου καταδίκασε τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 χωρίς αναστολή, σε ποινή κάθειρξης 145 ετών (εκ των οποίων εκτιτέα τα 25) και χρηματική ποινή 570.500 ευρώ για παράνομη μεταφορά υπηκόων τρίτων χωρών, με σκοπό τον προσπορισμό κέρδους, και για παράνομη είσοδο στην ελληνική επικράτεια (απόφαση υπ' αριθ. 19/2015). Έκρινε, ειδικότερα, ότι αυτός ήταν ο καπετάνιος του πλοιαρίου και ότι οι πράξεις του είχαν προκαλέσει το θάνατο δύο προσώπων εξ αμελείας.

59. Την ίδια μέρα ο ενδιαφερόμενος άσκησε έφεση. Η υπόθεση εξακολουθούσε να εκκρεμεί ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων κατά τον χρόνο της υποβολής παρατηρήσεων ενώπιον του Δικαστηρίου.

60. Στις 19 Ιουνίου 2017 το Πενταμελές Εφετείο Δωδεκανήσου καταδίκασε τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 με συνολική ποινή κάθειρξης 29 ετών και με χρηματική ποινή 14.000 ευρώ για παράνομη μεταφορά υπηκόων τρίτων χωρών (αποφ. υπ' αριθ. 69/2017). Η ποινή κάθειρξης που επιβλήθηκε στον καταδικασθέντα μετατράπηκε σε χρηματική έναντι 5 ευρώ για κάθε ημέρα κράτησης. Το Εφετείο Δωδεκανήσου έκρινε ότι το αδίκημα της παράνομης εισόδου στην ελληνική επικράτεια είχε παραγραφεί.

61. Τα γεγονότα που συνέβησαν στις 20 Ιανουαρίου 2014 περιγράφονται στην απόφαση ως εξής :

« (...) δεν αποδείχτηκε ότι ο θάνατος των μεταφερθέντων προσφύγων προκλήθηκε από τις συνθήκες υπό τις οποίες ο κατηγορούμενος πραγματοποίησε τη μεταφορά ούτε ότι υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της πράξης του κατηγορούμενου για μεταφορά υπηκόων τρίτων χωρών υπό τις συνθήκες που αναφέρονται και της επέλευσης του θανάτου αυτών, δεδομένου ότι ο θάνατός τους δεν προκλήθηκε ούτε από τη μεταφορά ούτε από τις συνθήκες της μεταφοράς αλλά [επήλθε] αργότερα, μετά τον έλεγχο και τη ρυμούλκηση του πλοιαρίου (...), λόγω των μετεωρολογικών συνθηκών και της απότομης μετακίνησης των επιβατών του πλοιαρίου προς ένα σημείο [του πλοιαρίου]. Η ακριβής αιτία του πνιγμού των δώδεκα επιβατών του πλοιαρίου (που δεν έχει καμία σχέση με τη συμπεριφορά των μελών του λιμενικού σώματος οι οποίοι πήγαν στο πλοιάριο για έλεγχο και για να προσφέρουν βοήθεια) οφείλεται στο γεγονός ότι, όταν κάποιοι επιβάτες έπεσαν στη θάλασσα, όλοι οι υπόλοιποι επιβάτες συγκεντρώθηκαν σε αυτή την πλευρά (του πλοιαρίου), γεγονός που προκάλεσε την ανατροπή του πλοιαρίου με τους επιβάτες του και τελικά το ναυάγιο. [Ο πνιγμός δώδεκα εκ των επιβατών του πλοιαρίου οφείλεται επίσης] στο ότι, τη στιγμή εκείνη, το μεγαλύτερο μέρος των επιβατών βρισκόταν στην εσωτερική καμπίνα του πλοιαρίου, στο ότι δεν ήξεραν να κολυμπούν και δεν είχαν σωσίβιο. Για τον λόγο αυτό η επιβαρυντική περίπτωση (...) (πρόκληση θανάτου) δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής στην περίπτωση του κατηγορούμενου. (...) Πολύ δε περισσότερο καθώς δεν αποδείχτηκε ότι ο κατηγορούμενος διέπραξε την εν λόγω πράξη με σκοπό τον προσπορισμό χρημάτων, αφού δεν εξευρέθηκε κανένα χρηματικό ποσό που να αποδεικνύει κάποια οικονομική συναλλαγή με τους επιβάτες (...)»

62. Κανένα ένδικο μέσο δεν ασκήθηκε κατά της υπ' αριθ. 69/2017 απόφασης. Η πορεία της υπόθεσης δεν προκύπτει από τον φάκελο.

3. Η κατά των οργάνων του λιμενικού διαδικασία

63. Στις 24 Ιανουαρίου 2014 ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών Κω διαβίβασε στον Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου αντίγραφα της δικογραφίας, προκειμένου ο τελευταίος να διερευνήσει την ενδεχόμενη ποινική ευθύνη των μελών του λιμενικού που εμπλέκονταν στη διαχείριση του εν λόγω συμβάντος.

64. Την ίδια ημέρα, ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου διέταξε τη διενέργεια ανάκρισης.

65. Σε διαφορετικές ημερομηνίες κατέθεσαν ως μάρτυρες οι προσφεύγοντες, τα μέλη του πληρώματος του σκάφους ΠΛΣ 136, μέλη του Λιμενικού Σώματος, στρατιώτες του στρατιωτικού φυλακίου του Φαρμακονησίου, μέλη των ειδικών δυνάμεων του

Λιμενικού που υπηρετούσαν στο Φαρμακονήσι, λιμενικοί που υπηρετούσαν στο Λιμεναρχείο Λέρου και οι διερμηνείς που συμμετείχαν στην ανάκριση στη Λέρο.

66. Στις 7 και 20 Φεβρουαρίου 2014 ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου διέταξε πραγματογνωμοσύνη και συμπληρωματική πραγματογνωμοσύνη του σκάφους ΠΛΣ 136 καθώς και του αλιευτικού πλοιαρίου.

2. Στις 30 Απριλίου 2014 η Ανακρίτρια Πλημμελειοδικών Κω έθεσε τη δικογραφία που αφορούσε στον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο Παράρτημα υπό τον αριθμό 11 υπόψη του Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου.

3. Σε διαφορετικές ημερομηνίες, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από τον Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου να διατάξει την ανέλκυση του πλοιαρίου, καθώς και την εξέτασή του από πραγματογνώμονες, να τους παράσχει την καταγραφή των επικοινωνιών μεταξύ των λιμενικών, καθώς και τις πληροφορίες του στίγματος και του ραντάρ του στρατιωτικού φυλακίου του Φαρμακονησίου και να τους επιτρέψει να διορίσουν τεχνικό σύμβουλο. Υποστηρίζουν ότι μόνον τα αιτήματά τους για την ανέλκυση του πλοιαρίου και τον διορισμό τεχνικού συμβούλου έγιναν δεκτά.

69. Στις 27 Ιουνίου 2014, με την υπ' αρ. 263/2014 πράξη του ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου έθεσε την υπόθεση στο αρχείο ως προς το μέρος που αφορούσε τα αδικήματα της έκθεσης σε κίνδυνο, πρόκλησης ναυαγίου και πρόκλησης σωματικής βλάβης, αδικήματα που προβλέπονται στα άρθρα 306, 277, 278 και 308 του Ποινικού Κώδικα. Διαπίστωσε ειδικότερα ότι οι από 20, 21 και 22 Ιανουαρίου 2014 καταθέσεις των προσφευγόντων ήταν « ομόρροπες, σύντομες και αλληλοεπικαλυπτόμενες κατά περιεχόμενο », ότι, στις καταθέσεις αυτές, οι προσφεύγοντες δεν είχαν διατυπώσει κανέναν ισχυρισμό ότι οι λιμενικοί ήταν υπαίτιοι του ναυαγίου και ότι είχαν δηλώσει ότι ήταν ευγνώμονες στους λιμενικούς που τους έσωσαν από βέβαιο θάνατο. Ο Εισαγγελέας παρουσίασε αυτή την εκδοχή των πραγματικών περιστατικών και πρόσθεσε ότι η εκδοχή αυτή ήταν σε μεγάλο μέρος η ίδια με αυτή των λιμενικών. Ανέφερε ότι, μετά την άφιξή τους στον Πειραιά, οι προσφεύγοντες τροποποίησαν την εκδοχή τους περί των πραγματικών περιστατικών, όσον αφορά στις συνθήκες και τα αίτια του ναυαγίου, καθώς και ως προς τη διαχείριση της κατάστασης από τους εμπλεκόμενους λιμενικούς, και ότι στις νέες τους καταθέσεις οι ενδιαφερόμενοι επέρριπταν την ευθύνη στους λιμενικούς για την πρόκληση του ναυαγίου και τον

θάνατο των οικείων τους. Ο Εισαγγελέας παρουσίασε αυτή την εκδοχή των πραγματικών περιστατικών, καθώς και τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων στις καταθέσεις που έδωσαν στις 20, 21 και 22 Ιανουαρίου 2014. Ανέφερε, μεταξύ άλλων ότι πλοία του λιμενικού πραγματοποιούσαν περιπολίες στα θαλάσσια σύνορα με σκοπό «να εντοπίσουν εγκαίρως και να εμποδίσουν την απόπειρα παράνομης εισόδου [στην ελληνική επικράτεια]». Πρόσθεσε ότι, σε μερικές περιπτώσεις, όταν ένας στόχος προερχόμενος από την Τουρκία, ευρισκόμενος ακόμη στα εθνικά ύδατα της χώρας αυτής, πλησίαζε τις ελληνικές ακτές, το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού ενημέρωνε το αντίστοιχο τουρκικό κέντρο, προκειμένου να επιληφθεί αυτό του σχετικού σκάφους. Εντούτοις, κατά τον Εισαγγελέα, όταν τέτοιο σκάφος τύχαινε να ανιχνευθεί στα ελληνικά εθνικά ύδατα, τα σκάφη του λιμενικού που εκτελούσαν περιπολία, προέβαιναν στη σύλληψη του πληρώματος και περισυνέλλεγαν τους επιβαίνοντες, προκειμένου να τους μεταφέρουν στο πιο κοντινό λιμεναρχείο. Κατά τον Εισαγγελέα, «εάν, κατά τη διεξαγωγή μιας τέτοιας επιχείρησης, ένα άτομο πέσει στη θάλασσα, η επιχείρηση αυτομάτως μετατρέπεται σε επιχείρηση έρευνας και διάσωσης». Ο Εισαγγελέας προσέθεσε, επίσης, ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, «η επαναπροώθηση ως διαδικασία απώθησης ή ρυμούλκησης τέτοιων σκαφών προς τα τουρκικά εθνικά ύδατα δεν υπάρχει[υπήρχε] ως πρακτική, καθώς κάτι τέτοιο θα έθετε σε κίνδυνο την ακεραιότητα (...) τόσο των σκαφών που εμπλέκονταν όσον και των επιβαινόντων...» και ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι επιβαίνοντες στο σκάφος κατέστρεφαν το πλαστικό περιβλήμα των σκαφών για να μετατραπεί έτσι η επιχείρηση σε επιχείρηση έρευνας και διάσωσης. Επομένως, πάντα κατά τον Εισαγγελέα, η ρυμούλκηση ήταν μια μέθοδος που δεν εφαρμοζόταν συχνά και, σε κάθε περίπτωση, επαφιόταν στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια του κυβερνήτη του σκάφους του λιμενικού, αφού θα είχαν εκτιμηθεί όλες οι παράμετροι, οι οποίες ήταν συνήθως σύνθετες, με έμφαση στην ασφάλεια των προσώπων.

70. Ο Εισαγγελέας πρόσθεσε πρώτον, ότι η αξιοπιστία της εκδοχής των προσφευγόντων είχε υπονομευθεί από το γεγονός ότι ο γιατρός που τους εξέτασε είχε δηλώσει ότι δεν παρουσίαζαν ενδείξεις κακοποίησης και ότι οι ίδιοι δεν είχαν παραπονεθεί ότι είχαν υποστεί τέτοια μεταχείριση. Δεύτερον, σημείωσε ότι το γεγονός ότι, μετά την αποκόλληση, η βάση της δέστρας παρέμεινε σχετικά στεγανή λόγω της ύπαρξης χώρου για την αποθήκευση των σχοινιών, αποδυνάμωνε το

σενάριο, σύμφωνα με το οποίο, λόγω αυτής της αποκόλλησης, εισέρρευσαν στο πλοiάριο πολλά ύδατα και ενίσχυε την εκδοχή ότι η είσοδος των υδάτων οφειλόταν «στα γενικότερα κατασκευαστικά προβλήματα του αλιευτικού πλοιαρίου» που περιγράφονται στην πραγματογνωμοσύνη. Τρίτον, ο Εισαγγελέας έδωσε ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι, σύμφωνα με τη κατάθεση του Γ., αντιπλοiάρχου, η διαταγή που δόθηκε στον διοικητή του ΠΛΣ 136 μετά τον εντοπισμό του πλοιαρίου ήταν να «φέρουν [τους επιβαίνοντες] σώους στο Φαρμακονήσι (...)». Σημείωσε ότι «η εντολή αυτή είχε καθορίσει από την αρχή τη δράση των εμπλεκόμενων οργάνων του λιμενικού και οποιαδήποτε παρέκκλιση από την εντολή αυτή, ως προϊόν και αποτέλεσμα μιας δικιάς τους πρωτοβουλίας, δεν μπορούσε να εξηγηθεί κατά τρόπο πειστικό και (...) σύμφωνα με τη λογική και δεν είναι σύμφωνη με την ιεραρχική δομή και τις σχέσεις υπηρεσιακής επιβολής ανώτερου προς κατώτερο, οι οποίες χαρακτηρίζουν ένα σώμα όπως το λιμενικό, με χαρακτήρα στρατιωτικό και αντίστοιχη λειτουργία». Τέταρτον, ο Εισαγγελέας ανέφερε ότι υπήρχαν αποκλίσεις ανάμεσα στις καταθέσεις των ατόμων αφγανικής καταγωγής, τα οποία είχαν υποστηρίξει ότι το πλήρωμα του ΠΛΣ 136 τους είχε εμποδίσει ενεργά να επιβιβαστούν στο σκάφος τους, και στα άτομα με συριακή καταγωγή, τα οποία είχαν δηλώσει ότι δεν είχαν διαπιστώσει μια τέτοια συμπεριφορά εκ μέρους των μελών του λιμενικού.

71. Ο Εισαγγελέας έκρινε, ότι, σε κάθε περίπτωση, μια ξεχωριστή εκτίμηση κάθε παραμέτρου που αποτελούσε τις δύο εκδοχές των πραγματικών περιστατικών, η σύγκριση αυτών, η ανάδειξη των μεταξύ τους αντιφάσεων και η διατύπωση των τελικών συμπερασμάτων επί του βασίμου της κάθε εκδοχής θα ήταν δευτερεύουσας σημασίας και περιττή. Και αυτό, λόγω του ότι, κατά τον Εισαγγελέα, η εκδοχή των προσφευγόντων για τα πραγματικά περιστατικά βασιζόταν στην υπόθεση ότι το πλοiάριο ρυμουλκήθηκε προς τις τουρκικές ακτές με μεγάλη ταχύτητα, επί δεκαπέντε λεπτά τουλάχιστον, και ότι, λόγω αυτής της ρυμούλκησης, εισέρρευσαν ύδατα στο σκάφος, πράγμα που προκάλεσε την ανατροπή του και το ναυάγιο, καθώς και τον θάνατο πολλών επιβατών του. Εντούτοις, ο Εισαγγελέας θεώρησε ότι η υπόθεση αυτή ήταν αντίθετη προς την εκδοχή που παρουσιάστηκε στις καταθέσεις των στρατιωτικών, οι οποίες μπορούσαν να θεωρηθούν ως αξιόπιστες και αντικειμενικές, καθώς δεν προέρχονταν από κανένα από τα δύο μέρη. Ο Εισαγγελέας κατέληξε στο

συμπέρασμα ότι «η ανάδειξη αυτής της βασικής δομικής αντίθεσης» δεν επέτρεπε να προκριθεί η εκδοχή των προσφευγόντων και καθιστούσε περιττό και άσκοπο να ληφθούν υπόψη οι ειδικές παράμετροι των εν λόγω ισχυρισμών. Προσέθετε ότι η έκθεση της πραγματογνωμοσύνης ενίσχυε την εκδοχή του λιμενικού και συμφωνούσε με αυτή.

72. Με την ίδια πράξη ασκήθηκε ποινική δίωξη και διατάχθηκε κύρια ανάκριση, όσον αφορά στην ποινική ευθύνη του προσωπικού του Λιμεναρχείου Λέρου, το οποίο συμμετείχε στην προανάκριση που διεξήχθη από 20 έως 22 Ιανουαρίου 2014. Ειδικότερα, διατάχθηκε κύρια ανάκριση όσον αφορά στη λήψη των καταθέσεων των προσφευγόντων και την ακρίβεια της διερμηνείας που είχε παρασχεθεί κατά τη διαδικασία αυτή (για ψευδή βεβαίωση κατ' εξακολούθηση και παράβαση καθήκοντος κατ' εξακολούθηση).

73. Στις 23 Ιουλίου 2014, ο Εισαγγελέας του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου επικύρωσε τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο. Στη συνέχεια, οι προσφεύγοντες μπόρεσαν να λάβουν αντίγραφα της δικογραφίας. Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, το οποίο εκπροσωπούσε τους προσφεύγοντες, σύναψε συμφωνία με τεχνικό σύμβουλο, ο οποίος εξέτασε τη δικογραφία και, στις 17 Ιανουαρίου 2015, τους παρέδωσε την τεχνική έκθεση.

4. *Η κατά των διερμηνέων H.S. και R.R. διαδικασία σχετικά με τις από 20, 21 και 22 μαρτυρικές καταθέσεις των προσφευγόντων*

74. Στις 13 Φεβρουαρίου 2014 η Εισαγγελέας Πρωτοδικών Κω συνέταξε κατηγορητήριο κατά του H.S., ο οποίος παρείχε τις υπηρεσίες του ως διερμηνέας κατά τη λήψη των καταθέσεων των προσφευγόντων στις 20, 21 και 22 Ιανουαρίου 2014, για ψευδορκία διερμηνέα, ψευδή κατάθεση και υφαρπαγή ψευδούς βεβαίωσης (άρθρα 220, 225 § 2 και 226 § 1 και 2 του Ποινικού Κώδικα).

75. Στις 7 Μαρτίου 2014, κατά τη διάρκεια διεξαγωγής πραγματογνωμοσύνης, ο H.S. δεν κατάλαβε τα κείμενα που αναγνώστηκαν στις διαλέκτους νταρί και παστό, αλλά κατάλαβε κείμενα που αναγνώστηκαν στη διάλεκτο ουρντού. Όσον αφορά τον R.R., αυτός κατάλαβε κείμενα που του αναγνώστηκαν στις διαλέκτους νταρί και ουρντού, ενώ κατάλαβε πολύ καλά τα κείμενα που αναγνώστηκαν στη διάλεκτο παστό.

76. Στις 27 Ιουνίου 2014, ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου Πειραιώς απέστειλε τη δικογραφία στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών Κω. Αnéφερε ότι υπήρχαν υπόνοιες ότι οι Η.Σ. και R.R., οι οποίοι παρείχαν τις υπηρεσίες τους ως διερμηνείς κατά τη λήψη των από 20, 21 και 22 Ιανουαρίου 2014 καταθέσεων των προσφευγόντων, είχαν διαπράξει το αδίκημα της ψευδορκίας κατά την άσκηση των καθηκόντων του διερμηνέα.

77. Στις 26 Σεπτεμβρίου 2015, με την υπ' αρ. 478/2015 απόφαση, το Πλημμελειοδικείο Κω αθώωσε τον Η.Σ. Ο εν λόγω είχε υποστηρίξει, μεταξύ άλλων, ότι ήταν Πακιστανός υπήκοος, ότι οι λιμενικές αρχές είχαν ζητήσει Αφγανό διερμηνέα, ότι οι γλώσσες ουρντού και φαρσί ήταν δύο γλώσσες πολύ διαφορετικές, και ότι τα μέλη του λιμενικού τον είχαν καταχωρήσει ως Αφγανό υπήκοο. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο κατηγορούμενος δεν μιλούσε τη γλώσσα των προσφευγόντων.

5. Η κατά των οργάνων των λιμενικού Σ.Μ., Κ.Π., Π.-Ε.Χ. και Ε.Β. διαδικασία κατόπιν των κατηγοριών που διατύπωσαν οι προσφεύγοντες στις από 20, 21 και 22 Ιανουαρίου 2014 καταθέσεις τους

78. Στις 27 Ιουνίου 2014 ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου διέταξε κύρια ανάκριση, μεταξύ άλλων, για ψευδή βεβαίωση κατ' εξακολούθηση και για παράβαση καθήκοντος κατ' εξακολούθηση κατά των Σ.Μ. και Κ.Π., για ψευδή κατάθεση και ψευδορκία διερμηνέα κατά του Π.-Ε.Χ. και για ψευδή βεβαίωση κατά του Ε.Β.

79. Στις 20 Ιουλίου 2015, με το υπ' αρ. 18/2015 βούλευμα, οι λιμενικοί αθωώθηκαν. Κρίθηκε ότι δεν υπήρχαν σοβαρές ενδείξεις τέλεσης των αδικημάτων, ειδικά ως προς την ύπαρξη δόλου καθώς οι κατηγορούμενοι «τελούσαν σε γνώση της ανακρίβειας της διερμηνείας λόγω ανεπάρκειας των διερμηνέων».

6. Η κατά των στρατιωτικών διαδικασία σχετικά με την άσχημη μεταχείριση που οι πρόσφυγες ισχυρίζονται ότι υπέστησαν μετά την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι

80. Στις 4 Φεβρουαρίου 2014 ο Εισαγγελέας του Στρατοδικείου Αθηνών διέταξε τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης σχετικά με τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων ότι είχαν υποστεί εξευτελιστική μεταχείριση στο Φαρμακονήσι. Στις 13 και 17 Φεβρουαρίου 2014, κατέθεσαν ως μάρτυρες οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 3, 4, 5, 6, 7, 14 και 16. Κατήγγειλαν

την εξευτελιστική μεταχείριση που υπέστησαν από «στρατιώτες», τους οποίους χαρακτήρισαν έτσι λόγω του ότι φορούσαν, κατ' αυτούς, «στολή που έμοιαζε με αυτή [που φορούν] στον στρατό». Σε διαφορετικές ημερομηνίες, οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14 και 16 δήλωσαν την πρόθεσή τους να παραστούν ως πολιτική αγωγή και ζήτησαν το ποσό των 44 ευρώ καθένας.

81. Στις 17 και 21 Φεβρουαρίου 2014, οι Κ.Α., ιατρός που υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία, Γ.Γ. λοχαγός, Γ.Χ., λοχίας, και Ε.Χ., λοχίας που βρίσκονταν στο Φαρμακονήσι στις 20 Ιανουαρίου 2014 κατέθεσαν ως μάρτυρες.

82. Στις 20 Μαρτίου 2014, οι προσφεύγοντες ζήτησαν να παραστούν ως πολιτική αγωγή στη διαδικασία ενώπιον του Ναυτοδικείου Πειραιώς, επειδή υπέστησαν, μεταξύ άλλων, «απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση [υπό την] έννοια των άρθρων 137Α § 3 του Ποινικού Κώδικα και του άρθρου 3 της Σύμβασης (...) από τα όργανα του Λιμενικού (...) κατά τη σύλληψή τους, τη σωματική έρευνα και την κράτησή τους στο Φαρμακονήσι (...)».

83. Στις 21 Μαρτίου 2014, με την υπ' αρ. 2153/2014 πράξη, η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο, όσον αφορά στην ποινική ευθύνη των στρατιωτικών. Ο αρμόδιος Εισαγγελέας έκρινε ότι το στρατιωτικό προσωπικό δεν είχε τελέσει αδικήματα κατά των προσφευγόντων και δεν είχε καν έλθει σε σωματική επαφή με αυτούς. Προσέθετε ότι το στρατιωτικό προσωπικό δεν είχε συμμετάσχει στη σωματική έρευνα και ότι είχε απλώς εγγυηθεί την ασφάλεια του λιμένου του Φαρμακονησίου και, εν συνεχεία, του στρατιωτικού φυλακίου. Ανέφερε ότι υπήρχαν ενδείξεις ότι λιμενικοί είχαν διαπράξει αδικήματα και διευκρίνιζε ότι οι καταθέσεις των προσφευγόντων και η διενεργηθείσα πραγματογνωμοσύνη είχαν ήδη αποσταλεί στον Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου Πειραιώς.

84. Στις 16 Απριλίου 2014, ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου Πειραιώς ζήτησε από τον Διευθυντή των Φυλακών Αυλώνας να λάβει την κατάθεση του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 σχετικά με τους προαναφερθέντες ισχυρισμούς.

85. Στις 17 Απριλίου 2014, ο προσφεύγων που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 κατέθεσε ως μάρτυρας.

86. Στις 27 Ιουνίου 2014, ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου Πειραιώς έθεσε την υπόθεση στο αρχείο, κατά το μέρος που αφορούσε στα αδικήματα της έκθεσης σε κίνδυνο, της πρόκλησης ναυαγίου και σωματικής βλάβης (άρθρα 306, 277, 278 και 308 του Ποινικού Κώδικα) (βλ. ανωτέρω παρ. 69).

87. Στις 23 Ιουλίου 2014, ο Εισαγγελέας του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου επικύρωσε τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο (βλ. ανωτέρω παρ. 73).

II. ΤΟ ΚΡΙΣΙΜΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

88. Το κρίσιμο εθνικό και διεθνές δίκαιο και πρακτική που έχουν εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση περιγράφονται στις αποφάσεις Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας [GC], αρ. 27765/09, §§ 24-32, CEDH 2012, Τσαλικίδης και λοιποί κατά Ελλάδας, αρ. 73974/14, § 34, 16 Νοεμβρίου 2017, και Sarwari και λοιποί κατά Ελλάδας, αρ. 38089/12, § 60, 11 Απριλίου 2019).

89. Το άρθρο 98 § 2 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας του 1982 (CNUDM) έχει ως εξής :

«Κάθε παράκτιο κράτος, πρέπει να μεριμνά για την ίδρυση, λειτουργία και συντήρηση επαρκούς και αποτελεσματικής υπηρεσίας έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα και, όπου το απαιτούν οι περιστάσεις, να συνεργάζεται με τα γειτονικά κράτη για τον σκοπό αυτό στο πλαίσιο περιφερειακών διευθετήσεων.»

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 2 ΚΑΙ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

90. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται το άρθρο 2 της Σύμβασης και παραπονούνται ότι λόγω των πράξεων και/ή των παραλείψεων του λιμενικού, η ζωή τους τέθηκε σε κίνδυνο κατά το ναυάγιο του σκάφους στο οποίο επέβαιναν στις 20 Ιανουαρίου 2014, στα ανοιχτά του Φαρμακονησίου. Ορισμένοι από αυτούς παραπονούνται επίσης για τον θάνατο των οικείων τους κατά το ναυάγιο. Επικαλούνται το διαδικαστικό σκέλος του άρθρου 2 της Σύμβασης και καταγγέλλουν τη μη προσήκουσα, κατ' αυτούς

διοικητική και δικαστική έρευνα που διενεργήθηκε για τους υπαιτίους του εν λόγω θανατηφόρου ατυχήματος. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται επίσης το άρθρο 13 της Σύμβασης και καταγγέλλουν την απουσία πραγματικής προσφυγής, μέσω της οποίας θα μπορούσαν να είχαν προβάλει την αιτίασή τους περί παραβίασης του άρθρου 2 της Σύμβασης.

91. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο νομικός χαρακτηρισμός των επίμαχων πραγματικών περιστατικών εναπόκειται στην κυρίαρχη κρίση του Δικαστηρίου. Θεωρεί ότι οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων θα πρέπει να εξεταστούν μόνον υπό το πρίσμα του άρθρου 2 της Σύμβασης, τα κρίσιμα χωρία του οποίου έχουν ως εξής:

«1. Το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωήν προστατεύεται υπό του νόμου (.) »

4. Το Δικαστήριο θα εξετάσει τις αιτιάσεις των προσφευγόντων αρχικά υπό το πρίσμα του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 2 της Σύμβασης και, εν συνεχεία, υπό το πρίσμα του ουσιαστικού σκέλους του εν λόγω άρθρου.

A. Ως προς την αποτελεσματικότητα της έρευνας των εθνικών αρχών

1. Επί του παραδεκτού

5. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ως προς τον προσφεύγοντα υπό τον αριθμό 11 η προσφυγή είναι καταχρηστική, καθώς ο εν λόγω προσφεύγων έχει ήδη κηρυχθεί ένοχος για τον θάνατο των ανθρώπων που επέβαιναν στο πλοίο. Προσθέτει ότι, αν και δεν έγινε δεκτή η επιβαρυντική περίσταση κατά του εν λόγω προσφευγόντος, ο τελευταίος έχει τη δυνατότητα να ζητήσει από το Ναυτοδικείο Πειραιώς την επανεξέταση της υπόθεσης.

6. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει, επίσης, ότι ο προσφεύγων που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι υπήρξε θύμα παραβίασης των άρθρων 2 και 13 της Σύμβασης λόγω του ότι, αφενός, η διαδικασία που κινήθηκε εις βάρος του εξακολουθεί να εκκρεμεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και, αφετέρου, δεν ζήτησε να παραστεί ως πολιτικώς ενάγων στη δίκη ενώπιον του Ναυτοδικείου Πειραιώς. Όσον αφορά στους προσφεύγοντες, οι οποίοι αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 1, 2, 8, 9, 10, 11, 12, 13 και 15, η Κυβέρνηση αναφέρει ότι από τον φάκελο δεν προκύπτει ότι ζήτησαν να παραστούν ως πολιτικώς ενάγοντες ενώπιον του Στρατοδικείου.

7. Η Κυβέρνηση εγείρει, επίσης, την ένσταση μη εξαντλήσεως των εθνικών ενδίκων μέσων. Αναφέρει, πρώτον, ότι η διαδικασία ήταν εκκρεμής ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, ότι οι εθνικές αρχές κίνησαν αυτεπαγγέλτως έρευνα, ότι οι προσφεύγοντες δεν παρουσιάστηκαν να καταθέσουν ως μάρτυρες υπεράσπισης κατά του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 και ότι η τεχνική έκθεση που υπέβαλαν ενώπιον του Δικαστηρίου δεν υποβλήθηκε στον Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου Πειραιώς. Δεύτερον, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες μπορούν να ζητήσουν, σύμφωνα με το άρθρο 43 § 5 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας («ΚΠΔ»), την επανεξέταση της υπόθεσης ενώπιον του Ναυτοδικείου Πειραιώς και ενώπιον του Στρατοδικείου. Συναφώς αναφέρει ότι η τεχνική έκθεση του συμβούλου που διόρισαν οι προσφεύγοντες δεν υποβλήθηκε στον Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου Πειραιώς και προσθέτει ότι το επιχείρημα των προσφευγόντων ότι η έκθεση αυτή δεν θα αποτελούσε «νέο αποδεικτικό στοιχείο» είναι υποθετικό και προκαταλαμβάνει την κρίση των δικαστικών λειτουργών. Παραθέτει, εξάλλου, ότι υπάρχουν περιπτώσεις, στις οποίες ο Εισαγγελέας του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου δεν επικυρώνει την απόφαση του Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου και αποφασίζει να ασκήσει ποινική δίωξη, σύμφωνα με το άρθρο 43 § 3 ΚΠΔ.

8. Τρίτον, η Κυβέρνηση αναφέρει ότι οι προσφεύγοντες δεν άσκησαν αγωγή αποζημίωσης κατά του Ελληνικού Δημοσίου. Κατά την Κυβέρνηση, το εν λόγω ένδικο βοήθημα θα είχε επιτρέψει στους ενδιαφερομένους να λάβουν αποζημίωση, αλλά και να στοιχειοθετήσουν, μέσω του σκεπτικού περί αστικής ευθύνης, τη νομική και πραγματική βάση, προκειμένου να ζητήσουν την επανεξέταση της υπόθεσης. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο των επιχειρήσεων διάσωσης ο ρόλος του Δικαστηρίου δεν έγκειται στο να διερευνήσει την ατομική ευθύνη των προσώπων που σχεδίασαν και εκτέλεσαν την επιχείρηση, αλλά στο να αποφανθεί για το αν το κράτος, συνολικά ιδωμένο, συμμορφώθηκε προς τις διεθνείς του υποχρεώσεις. Δηλώνει ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, η εξέταση άπτεται μόνον του ζητήματος εάν, κατά τη διάρκεια του επίμαχου περιστατικού, ελήφθησαν όλα τα μέτρα που ευλόγως αναμενόταν να ληφθούν, προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος για τη ζωή των ενδιαφερομένων προσώπων. Προσθέτει ότι οι προσφεύγοντες θέτουν το ζήτημα της

ευθύνης του Κράτους κατά τρόπο γενικό και αόριστο και καταγγέλλουν ελλείψεις στον σχεδιασμό και την εκτέλεση της επιχείρησης διάσωσης. Όμως, κατά την άποψη της Κυβέρνησης, η αγωγή αποζημίωσης θα ήταν μια πραγματική προσφυγή, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η εν λόγω ευθύνη. Η Κυβέρνηση αναφέρει, επίσης, ότι οι προσφεύγοντες ζητούν από το Δικαστήριο υψηλά ποσά ως δίκαιη ικανοποίηση, τα οποία δεν θα επιδικάζονταν ποτέ από τα ποινικά δικαστήρια. Με τον τρόπο αυτό, οι προσφεύγοντες προσπαθούν, κατά την Κυβέρνηση, να παρακάμψουν την ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων διαδικασία.

9. Τέταρτον, η Κυβέρνηση αναφέρει ότι, μολονότι οι προσφεύγοντες παραπονούνται για την αμεροληψία των στρατοδικείων, εντούτοις δεν κατέθεσαν έγκληση κατά των εισαγγελέων για κατάχρηση εξουσίας ούτε αγωγή κακοδικίας.

10. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι το Τριμελές Εφετείο στη Ρόδο δεν ήταν αρμόδιο να αποφανθεί επί της ευθύνης των λιμενικών και ότι μόνον τα στρατοδικεία είχαν τη σχετική δικαιοδοσία. Υποστηρίζουν ότι η έκβαση της διαδικασίας κατά του προσφεύγοντος, ο οποίος στο παράρτημα αναφέρεται με τον αριθμό 11, δεν είναι αποφασιστική όσον αφορά στην ευθύνη των λιμενικών, η οποία κατά την άποψή τους δεν μπορεί να αποκλειστεί. Κατά τους προσφεύγοντες, από τη στιγμή που τους ανέλαβε το λιμενικό, αποκλειστικά υπεύθυνο για τη ζωή των επιβαινόντων στο πλοιάριο ήταν το Κράτος.

11. Όσον αφορά στον ισχυρισμό της Κυβέρνησης ότι οι προσφεύγοντες όφειλαν να είχαν ασκήσει αγωγή αποζημίωσης κατά του Ελληνικού Δημοσίου, οι ενδιαφερόμενοι αναφέρουν ότι προσπάθησαν να πετύχουν τη διεξαγωγή αποτελεσματικής έρευνας για τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά και την τιμωρία των υπαιτίων, γεγονός που θα είχε για αυτούς ιδιαίτερη σημασία. Προσθέτουν ότι μια ενδεχόμενη πολιτική δίκη, με την οποία θα ζητούσαν μόνον την επιδίκαση αποζημίωσης και όχι την αναγνώριση και την τιμωρία των υπαιτίων, δεν θα αποτελούσε την προσήκουσα αποκατάσταση.

12. Όσον αφορά στη δυνατότητα, που ενδεχομένως είχαν, να ζητήσουν την επανεξέταση της υπόθεσης ενώπιον του Ναυτοδικείου, οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι, ακόμη και αν υποτεθεί ότι ήταν δυνατή η επανεξέταση της υπόθεσης, κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε να αποκαταστήσει τις πλημμέλειες της έρευνας που είχαν ήδη

εμφιλοχωρήσει στην υπόθεση. Προσθέτουν ότι η επανεξέταση σπάνια διατάσσεται στην πράξη και ότι απαιτεί την επίκληση νέων αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία πρέπει να έχουν αποκαλυφθεί μετά από τη θέση της υπόθεσης στο αρχείο. Όμως, κατά τη γνώμη τους, η απόφαση που αφορά στην ποινική ευθύνη του προσφεύγοντος, ο οποίος αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11, δεν συνιστούσε νέα απόδειξη, δεδομένου ότι η εναντίον του ποινική δίωξη ήταν ήδη γνωστή, όταν η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο.

13. Το Δικαστήριο παρατηρεί, αφενός, ότι οι ενστάσεις της Κυβέρνησης αφορούν, στην πραγματικότητα, την εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων. Υπενθυμίζει, συναφώς, ότι ο κανόνας της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων αποσκοπεί στο να δοθεί στα ενδιαφερόμενα κράτη η δυνατότητα να αποτρέψουν ή να επανορθώσουν τις επικαλούμενες παραβιάσεις, προτού αυτές υποβληθούν στο Δικαστήριο (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, Remli κατά Γαλλίας, 23 Απριλίου 1996, § 33, Recueil 1996-II, και Selmouni κατά Γαλλίας [GC], αρ. 25803/94, § 74, CEDH 1999-V). Ο κανόνας αυτός βασίζεται στην υπόθεση, η οποία αποτελεί αντικείμενο του άρθρου 13 της Σύμβασης –με το οποίο παρουσιάζει στενή σύνδεση–, ότι η εθνική έννομη τάξη διαθέτει πραγματική προσφυγή ως προς την επικαλούμενη παραβίαση (Kudła κατά Πολωνίας [GC], αρ. 30210/96, § 152, CEDH 2000-XI).

14. Το άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης προβλέπει την κατανομή του βάρους απόδειξης. Όσον αφορά στην καθ' ης η προσφυγή κυβέρνηση, όταν αυτή επικαλείται τη μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων, θα πρέπει να πείσει το Δικαστήριο ότι η προσφυγή, της οποίας την ύπαρξη επικαλείται, ήταν πραγματική και διαθέσιμη τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, ότι δηλαδή ήταν διαθέσιμη και ότι ήταν ικανή να παράσχει στον προσφεύγοντα επανόρθωση ως προς τις αιτιάσεις του και ότι παρουσίαζε εύλογες πιθανότητες να ευδοκιμήσει (Akdivar και λοιποί κατά Τουρκίας, 16 Σεπτεμβρίου 1996, § 68, Recueil 1996-IV, και Sejdonic κατά Ιταλίας [GC], αρ. 56581/00, § 46, CEDH 2006-II).

15. Πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ είναι μια εγκάρσια διάταξη του ελληνικού δικαίου, η οποία εφαρμόζεται σε πολλές περιπτώσεις. Στο πλαίσιο μιας αγωγής βάσει του άρθρου αυτού τα δικαστήρια εξετάζουν παρεμπιπτόντως εάν υπήρξε, από πλευράς των αρχών, παράνομη πράξη

και, σε καταφατική περίπτωση, επιδικάζουν στον ενάγοντα αποζημίωση για ηθική βλάβη.

16. Επισημαίνει ότι η Κυβέρνηση δεν προσκομίζει παραδείγματα αποφάσεων, στις οποίες οι ενδιαφερόμενοι πέτυχαν την επιδίκαση αποζημίωσης λόγω πράξεων ή παραλείψεων των αρχών σε παρόμοιες καταστάσεις. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δεν έχει πειστεί ότι μια τέτοια αποζημιωτική αγωγή θα είχε εύλογη πιθανότητα να ευδοκιμήσει και θα πρόσφερε, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, προσήκουσα αποκατάσταση στην υπό κρίση υπόθεση. Η διαπίστωση αυτή ουδόλως προκαταλαμβάνει τη θέση του Δικαστηρίου στην περίπτωση που η νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, όσον αφορά το προαναφερθέν άρθρο 105, ήθελε εξελιχθεί στο μέλλον προς μια κατεύθυνση που θα συμπεριλαμβάνει καταστάσεις, όπως αυτή της παρούσας προσφυγής.

17. Παρά το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες δεν έκαναν χρήση του ένδικου βοηθήματος που προτείνει η Κυβέρνηση, το Δικαστήριο θεωρεί ότι έτσι όπως έχει σήμερα η εθνική νομολογία, η αιτιάσή τους δεν μπορεί να απορριφθεί λόγω μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων. Επομένως, απορρίπτει τη σχετική ένσταση της Κυβέρνησης.

18. Δεύτερον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ούτε η έγκληση κατά του Εισαγγελέα για κατάχρηση εξουσίας ούτε η αγωγή κακοδικίας μπορούσαν να θεραπεύσουν τις επικαλούμενες πλημμέλειες της ποινικής διαδικασίας ως προς τις συνθήκες που περιβάλλουν τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά (Gjikondi και λοιποί κατά Ελλάδα, αρ. 17249/10, §§ 89 και 90, 21 Δεκεμβρίου 2017).

19. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι ενστάσεις που έχει προβάλει συναφώς η Κυβέρνηση πρέπει να απορριφθούν.

20. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι υπόλοιπες ενστάσεις της Κυβέρνησης σχετικά με τη μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων, καθώς και οι ενστάσεις οι αντλούμενες από τη μη συνδρομή της ιδιότητας του θύματος, συνδέονται στενά με την ουσία της αιτίας που προβάλλουν οι προσφεύγοντες στο πλαίσιο του άρθρου 2 της Σύμβασης. Κατά συνέπεια αποφασίζει να τις εξετάσει μαζί με την ουσία της υπόθεσης.

Συμπέρασμα

21. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι εν λόγω αιτιάσεις δεν είναι προδήλως αβάσιμες υπό την έννοια του άρθρου 35 § 3 (α) της Σύμβασης και ότι δεν αντίκεινται σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου και επομένως τις κηρύσσει παραδεκτές.

2. *Επί της ουσίας*

α) Ισχυρισμοί των μερών

ι. *Οι προσφεύγοντες*

22. Οι προσφεύγοντες αμφισβητούν την αμεροληψία του στρατοδικείου, επειδή το εν λόγω δικαστήριο τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Άμυνας και όχι υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Υποστηρίζουν ότι ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου Πειραιώς έθεσε την υπόθεση στο αρχείο χωρίς να έχει προβεί ούτε σε εμπεριστατωμένη έρευνα των ισχυρισμών τους και των αιτίων του ναυαγίου ούτε στη συλλογή των απαραίτητων αποδείξεων.

23. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι δεν τους ήταν δυνατόν να ασκήσουν πραγματική προσφυγή κατά της απόφασης του Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου Πειραιώς, με την οποία αυτός έθεσε την υπόθεση στο αρχείο, ούτε να πετύχουν μια εμπεριστατωμένη εξέταση της υπόθεσης από τον Εισαγγελέα του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου, παρόλο που δήλωσαν παράσταση πολιτικής αγωγής. Υποστηρίζουν ότι η εξέταση της υπόθεσής τους δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 2 της Σύμβασης, καθώς, πρώτον, οι πραγματογνώμονες που ορίστηκαν δεν προέβησαν στην ακρόασή τους, είχαν μόνον την εξιστόρηση των πραγματικών περιστατικών από το λιμενικό και θεώρησαν ότι αυτή η εκδοχή των γεγονότων ήταν «προφανής και αληθοφανής». Αναφέρουν ότι ο Εισαγγελέας βασίστηκε σε πληροφορίες, οι οποίες ελήφθησαν μεμονωμένα από την πραγματογνωμοσύνη, ήτοι την κατάσταση του πλοιαρίου και τις ιδιαιτερότητες των δύο σκαφών. Όμως, κατά τη γνώμη τους, η τεχνική έκθεση που υπέβαλαν αποτελούσε συμπληρωματικό αποδεικτικό στοιχείο που αποδείκνυε τη μη προσήκουσα διερεύνηση της υπόθεσης. Οι προσφεύγοντες προσθέτουν ότι δεν είχαν το δικαίωμα να ζητήσουν την πρόσβαση στη δικογραφία, προτού τεθεί στο αρχείο, ούτε το δικαίωμα να υποβάλουν την έκθεσή τους στις αρχές.

24. Κατά τους προσφεύγοντες, δεδομένου ότι υπάρχει απόκλιση μεταξύ των δύο εκδοχών των πραγματικών περιστατικών και λόγω της απουσίας αντικειμενικών αποδείξεων (και ιδίως λόγω του ότι ο πραγματογνώμονας θεώρησε δεδομένο ότι δεν υπήρχε ηλεκτρονικό ίχνος των συμβάντων), οι αρχές έπρεπε να διεξαγάγουν συμπληρωματική έρευνα αντί να θέσουν την υπόθεση στο αρχείο. Υποστηρίζουν ότι ο Εισαγγελέας θεώρησε ως αποδεδειγμένο γεγονός ότι δεν υπήρξε επαναπροώθηση και ότι οι λιμενικοί είχαν λάβει την εντολή να μεταφέρουν στο Φαρμακονήσι τους επιβαίνοντες στο πλοιάριο και ότι συμπέρανε ότι, αφού δεν είχε λάβει χώρα επαναπροώθηση, «ήταν περιττή και άσκοπη η συνέχιση της έρευνας [όλων] των προσωπικών παραμέτρων των εν λόγω ισχυρισμών». Υποστηρίζουν, επίσης, ότι ο Εισαγγελέας βασίστηκε μόνον στις καταθέσεις των αξιωματούχων, ότι απέρριψε τις καταθέσεις των προσφευγόντων, θεωρώντας ότι δεν ήταν αξιόπιστες, και δέχτηκε τις καταθέσεις των προσφευγόντων που καταγράφηκαν στη Λέρο, παρά την απουσία κατάλληλης διερμηνείας και την άσκηση ποινικής δίωξης κατά των λιμενικών εξαιτίας αυτού του λόγου. Οι προσφεύγοντες προσθέτουν ότι οι υπάλληλοι της Ύπατης Αρμοστείας που τους συνάντησαν μετά το ναυάγιο δεν κλήθηκαν να καταθέσουν ως μάρτυρες. Δηλώνουν, επίσης, ότι ο αρμόδιος Εισαγγελέας αγνόησε το γεγονός ότι οι καταθέσεις των λιμενικών ήταν αντιφατικές, δεν εξέτασε τον λόγο, για τον οποίον το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού δεν ενημερώθηκε παρά αφότου έγινε το ναυάγιο, και έλαβε υπόψη του μόνον το σχετικό με την «προστασία των εθνικών συνόρων και την παράνομη μετανάστευση» κανονιστικό πλαίσιο και όχι τους «εφαρμοστέους στην περίπτωση κανόνες και αρχές του διεθνούς δικαίου» .

ii. Η Κυβέρνηση

25. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι όργανα ανεξάρτητα και αμερόληπτα διεξήγαγαν όλες τις ανακριτικές πράξεις, με σκοπό την ανάδειξη της αλήθειας. Αναφέρει, συναφώς, ότι οι Στρατοδίκες και οι Εισαγγελείς των Στρατοδικείων είναι ανεξάρτητοι από την εκτελεστική εξουσία και ασκούν τα καθήκοντά τους όπως οι τακτικοί δικαστές. Υποστηρίζει ότι οι έρευνες διενεργήθηκαν εγκαίρως και με δίκαιο τρόπο και ότι οι Εισαγγελείς που επιλήφθηκαν της υπόθεσης ήταν αρμόδιοι και ικανοί να την ερευνήσουν σε βάθος και για να ασκήσουν ποινική δίωξη κατά των προσώπων που εμπλέκονταν στην υπόθεση. Αναφέρει ότι η έρευνα που διεξήχθη ήταν πολύ εμπεριστατωμένη, ότι ελήφθησαν καταθέσεις από όλους τους μάρτυρες, ότι

πραγματοποιήθηκαν νεκροψίες που αποδεικνύουν την αιτία των θανάτων και ότι πραγματοποιήθηκε η ταυτοποίηση τόσο των σορών, όσο και των στρατιωτικών και των λιμενικών που ανέφεραν οι προσφεύγοντες. Πολύ δε περισσότερο, διατάχθηκε αυτεπαγγέλτως πραγματογνωμοσύνη. Όσον αφορά σε αυτήν την τελευταία, η Κυβέρνηση δηλώνει ότι ο Εισαγγελέας ζήτησε από τους πραγματογνώμονες όχι μόνον να απαντήσουν σε ειδικές ερωτήσεις που τους έθεσε, αλλά και να συμπεριλάβουν στην έκθεσή τους κάθε στοιχείο ικανό να συνεισφέρει στη διεξαγωγή μιας ολοκληρωμένης έρευνας. Κατ' αυτόν, οι πραγματογνώμονες υποχρεούνται να καταλήξουν στο συμπέρασμά τους σύμφωνα με τις γνώσεις τους και να μην επηρεάζονται από μαρτυρίες. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει, εν προκειμένω, ότι οι πραγματογνώμονες δεν ήταν διακείμενοι ευνοϊκά υπέρ της εκδοχής των λιμενικών, αλλά αξιολόγησαν ελεύθερα όλα τα επιστημονικά δεδομένα. Υποστηρίζει ότι, ως πολιτικώς ενάγοντες, οι προσφεύγοντες δεν είχαν το δικαίωμα να διορίσουν πραγματογνώμονες και ότι καμία τέτοια υποχρέωση δεν απορρέει από το άρθρο 2 της Σύμβασης. Υποστηρίζει ότι, κατά τη νομολογία του Αρείου Πάγου, ο περιορισμός της εμπλοκής της πολιτικής αγωγής στην έρευνα δεν είναι αντίθετος προς το άρθρο 6 της Σύμβασης και ότι το άρθρο 6 § 2 και η οικονομία της δίκης απαιτούν «να μην δύναται ο πολιτικώς ενάγων να ασκήσει όλα τα δικαιώματα που του αναγνωρίζονται κατόπιν άσκησης της ποινικής δίωξης». Όσον αφορά στην πρόσβαση σε διαβαθμισμένες στρατιωτικές πληροφορίες, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι η εν λόγω πρόσβαση μπορεί να περιοριστεί για λόγους εθνικής ασφάλειας. Προσθέτει ότι, μετά από εμπεριστατωμένες έρευνες, οι αρμόδιοι Εισαγγελείς κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχαν σοβαρές ενδείξεις ενοχής των εμπλεκομένων στην υπόθεση στρατιωτικών και λιμενικών. Επίσης, ακόμη και αφότου ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου και ο Εισαγγελέας του Στρατοδικείου Αθηνών έθεσαν την υπόθεση στο αρχείο, οι Εισαγγελείς Εφετών εξέτασαν αυτεπαγγέλτως τις υποθέσεις.

26. Ως προς την τεχνική έκθεση που υπέβαλαν οι προσφεύγοντες, η Κυβέρνηση αναφέρει ότι είναι απαράδεκτη, καθώς δεν υποβλήθηκε ενώπιον του Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου. Υποβάλλει στο Δικαστήριο έκθεση, σύμφωνα με την οποία οι επιχειρήσεις διάσωσης μεταναστών και αιτούντων άσυλο είναι ιδιαίτερα δύσκολες, ιδίως για τους ακόλουθους λόγους: οι ενδιαφερόμενοι βρίσκονται σε σκάφη που δεν είναι επαρκώς εξοπλισμένα ή που στερούνται παντελώς μέσων διάσωσης, δεν τηρούν

τις εντολές των λιμενικών κατά τη διάσωση, περιέρχονται σε πανικό και μετακινούνται συχνά προς τις πλευρές των σκαφών, γεγονός που προκαλεί την ανατροπή τους. Κατά την ίδια έκθεση, οι επιβαίνοντες καταστρέφουν το σκάφος, στο οποίο επιβαίνουν, ή πέφτουν στη θάλασσα, προκειμένου η σχετική επιχείρηση να μετατραπεί σε επιχείρηση διάσωσης, και δεν έχουν αίσθηση προσανατολισμού, καθώς τα σχετικά συμβάντα λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια της νύχτας, υπό δύσκολες μετεωρολογικές συνθήκες και σε περιοχές, τις οποίες δεν γνωρίζουν, ενώ βρίσκονται υπό την επίδραση στρεσογόνων παραγόντων.

β) Η κρίση του Δικαστηρίου

i. Γενικές αρχές

27. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, σε περίπτωση βαριάς σωματικής βλάβης, εν δυνάμει θανατηφόρας, ή σε περίπτωση απώλειας της ανθρώπινης ζωής, υπό συνθήκες που ενδέχεται να εγείρουν την ευθύνη του Κράτους, το άρθρο 2 της Σύμβασης επιβάλλει στο Κράτος να εγγυάται, με κάθε μέσο που διαθέτει, την κατάλληλη απάντηση - δικαστική ή άλλη – έτσι ώστε το νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο που έχει θεσπιστεί, με σκοπό την προστασία της ζωής, να τίθεται πραγματικά σε εφαρμογή, προκειμένου οι ενδεχόμενες παραβιάσεις του δικαιώματος που διακυβεύεται να τιμωρούνται (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, Öneriyildiz κατά Τουρκίας [GC], αρ. 48939/99, §§ 91, 30 Νοεμβρίου 2004, Dodon κατά Βουλγαρίας, αρ. 59548/00, § 83, 17 Ιανουαρίου 2008, Boudaïeva και λοιποί κατά Ρωσίας, αρ. 15339/02 και άλλοι 4, § 138, CEDH 2008 (αποσπάσματα), Kalender κατά Τουρκίας, αρ. 4314/02, § 51, 15 Δεκεμβρίου 2009, και Banel κατά Λιθουανίας, αρ. 14326/11, § 66, 18 Ιουνίου 2013) και να διασφαλίζεται η προσήκουσα αποκατάσταση για το θύμα (βλ. π.χ., Ciechońska κατά Πολωνίας, αρ. 19776/04, § 67, 14 Ιουνίου 2011, και Ilbeyi Kemaloğlu και Meriye Kemaloğlu κατά Τουρκίας, αρ. 19986/06, § 39, 10 Απριλίου 2012).

28. Το Δικαστήριο κρίνει απαραίτητο να διευκρινίσει ότι η τήρηση του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 2 της Σύμβασης κρίνεται με βάση διάφορες σημαντικές παραμέτρους: από το κατά πόσο ήταν κατάλληλα τα μέτρα έρευνας, από την ταχύτητα με την οποία διεξήχθη η έρευνα, από τη συμμετοχή των συγγενών του αποβιώσαντος στη διαδικασία της έρευνας και από την ανεξαρτησία αυτής. Οι εν

λόγω παράμετροι συνδέονται μεταξύ τους, δεν συνιστούν αυτοσκοπό και δεν εξετάζονται μεμονωμένα, όπως όταν πρόκειται για την απαίτηση περί ανεξαρτησίας σύμφωνα με το άρθρο 6 της Σύμβασης. Πρόκειται για κριτήρια, τα οποία εξεταζόμενα από κοινού επιτρέπουν να εκτιμηθεί κατά πόσο ήταν αποτελεσματική μια έρευνα. Μάλιστα, κάθε ζήτημα, μεταξύ των οποίων και εκείνο της ανεξαρτησίας, πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα του σκοπού της αποτελεσματικής διερεύνησης (Mustafa Tunç και Fecire Tunç κατά Τουρκίας [GC], αρ. 24014/05, § 225, 14 Απριλίου 2015).

29. Για να μπορεί να χαρακτηριστεί ως «αποτελεσματική», υπό την έννοια που η έκφραση αυτή νοείται στο πλαίσιο του άρθρου 2 της Σύμβασης, η έρευνα για τον θάνατο κάποιου προσώπου, το οποίο εγείρει ενδεχομένως ζήτημα ευθύνης Συμβαλλόμενου Μέρους βάσει της εν λόγω διάταξης, πρέπει καταρχάς να είναι προσήκουσα. Τούτο σημαίνει ότι πρέπει να είναι πρόσφορη να οδηγήσει στην ταυτοποίηση των υπαιτίων και, ενδεχομένως, στην τιμωρία τους (Armani Da Silva κατά Ην. Βασιλείου [GC], αρ. 5878/08, § 233, 30 Μαρτίου 2016). Οι αρχές πρέπει να έχουν λάβει τα μέτρα που ήταν ευλόγως διαθέσιμα σε αυτές, ώστε να συλληφθούν οι αποδείξεις που αφορούν στο συμβάν. Οποιαδήποτε πλημμέλεια της έρευνας που τυχόν αποδυναμώνει την δυνατότητα της να καταλήξει στην ταυτοποίηση του ή των υπαιτίων ενδέχεται να οδηγήσει στον χαρακτηρισμό της ως απρόσφορης (Tahsin Acar κατά Τουρκίας [GC], αρ. 26307/95, § 223, CEDH 2004-III).

30. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει, επίσης, ότι στις αποφάσεις του σε υποθέσεις, στις οποίες είχε υποστηριχθεί ότι όργανα του κράτους ήταν υπαίτια για τον θάνατο κάποιου προσώπου, διευκρίνισε ότι η ανωτέρω υποχρέωση είναι υποχρέωση μέσων και όχι αποτελέσματος. Έτσι, οι Αρχές πρέπει να έχουν λάβει τα εύλογα μέτρα που είχαν στη διάθεσή τους για να διασφαλίσουν τη λήψη των σχετικών με τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά αποδεικτικών μέσων, συμπεριλαμβανομένων των καταθέσεων των αυτοπτών μαρτύρων και των πραγματογνωμοσυνών (Anguelova κατά Βουλγαρίας, αρ. 38361/97, § 139, CEDH 2002-IV, Natchova και λοιποί κατά Βουλγαρίας [GC], αρ. s 43577/98 και 43579/98, § 113, CEDH 2005-VII, και Ognyanova και Choban κατά Βουλγαρίας, αρ. 46317/99, § 105, 23 Φεβρουαρίου 2006).

31. Όσον αφορά το είδος της έρευνας που επιτρέπει την επίτευξη των εν λόγω στόχων, αυτό μπορεί να ποικίλει ανάλογα με τις περιστάσεις. Εντούτοις, ανεξαρτήτως των μέσων που θα επιλεγούν, οι αρχές οφείλουν να ενεργούν αυτεπαγγέλτως, μόλις η υπόθεση περιέλθει σε γνώση τους. Δεν μπορούν να αφήνουν στους συγγενείς του αποβιώσαντος την πρωτοβουλία υποβολής επίσημης έγκλησης ή αιτήματος να διερευνηθούν ορισμένες πτυχές της υπόθεσης ή να τύχουν εφαρμογής κάποια στάδια της ανακριτικής διαδικασίας (İlhan κατά Τουρκίας [GC], αρ. 22277/93, § 63, CEDH 2000-VII, και, προαναφερθείσα, Natchova και λοιποί, § 111).

32. Στο πλαίσιο αυτό, σιωπηρά συνάγεται ότι απαιτείται η έρευνα να διενεργείται με ταχύτητα και εύλογη επιμέλεια. Είναι σημαντικό οι έρευνες να διεξαχθούν εντός σύντομου χρονικού διαστήματος, όταν έχει επέλθει θάνατος υπό συνθήκες αμφισβητούμενες, καθώς η πάροδος του χρόνου αλλοιώνει αναπόφευκτα την ποσότητα και την ποιότητα των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων και οι ενδείξεις για έλλειψη επιμέλειας ρίχνουν σκιές ως προς την καλόπιστη διεξαγωγή της έρευνας και παρατείνουν τη δοκιμασία που ζει η οικογένεια του εκλιπόντος (Paul και Audrey Edwards κατά Ην. Βασιλείου, αρ. 46477/99, § 86, CEDH 2002-II).

ii. Εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση

33. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά των λιμενικών που είχαν εμπλακεί στην υπόθεση. Η διαδικασία αυτή επιτρέπει, καταρχήν, να διαλευκανθούν οι περιστάσεις της υπόθεσης, να αποδειχθούν τα πραγματικά περιστατικά και μπορεί να οδηγήσει, ενδεχομένως, στην τιμωρία των υπαιτιών.

34. Μένει να εξακριβωθεί εάν η επίμαχη διαδικασία πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 2 της Σύμβασης.

35. Πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι προσφεύγοντες οι οποίοι αναφέρονται στο Παράρτημα υπό τους αριθμούς 1, 4, 5, 7, 8, 10, 12, 14 και 15 κατέθεσαν ως μάρτυρες για πρώτη φορά στις 20, 21 και 22 Ιανουαρίου 2014. Επισημαίνει ότι οι εν λόγω προσφεύγοντες παραπονούνται για προβλήματα διερμηνείας κατά τη λήψη της κατάθεσής τους και υποστηρίζουν, αφενός, ότι το πραγματικό περιεχόμενο των καταθέσεών τους δεν είναι αυτό που καταγράφηκε και, αφετέρου, ότι δεν δήλωσαν ποτέ ότι το πλοiάριο βούλιαξε λόγω της απότομης μετακίνησης των επιβαινόντων σε αυτό. [Το Δικαστήριο] επισημαίνει, επίσης, ότι κινήθηκε διαδικασία κατά των Η.Σ.

και R.R., οι οποίοι εκτελούσαν χρέη διερμηνέων κατά τη λήψη των καταθέσεων, για ψευδορκία κατά την άσκηση των καθηκόντων τους ως διερμηνέων. Ο φάκελος δεν περιέχει πληροφορίες για την έκβαση της διαδικασίας κατά του R.R. Ωστόσο, στις 26 Σεπτεμβρίου 2015, το Πλημμελειοδικείο Κω, το οποίο αθώωσε τον H.S., αναγνώρισε ότι αυτός δεν μιλούσε τη γλώσσα των προσφευγόντων (βλ. ανωτέρω παράγραφο 77). Είναι γεγονός ότι με την απόφαση του Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο την 27η Ιουνίου 2014, ωστόσο οι αρχές είχαν ενημερωθεί για αυτά τα σοβαρά προβλήματα στη διερμηνεία ήδη από τις 23 Ιανουαρίου 2014, ημερομηνία κατά την οποία οι προσφεύγοντες έδωσαν συνέντευξη μετά την άφιξή τους στον Πειραιά.

36. Συνεπώς, παρά το γεγονός ότι το περιεχόμενο των εν λόγω καταθέσεων παρουσίαζε πολύ σοβαρές πλημμέλειες, συνέχισε να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της δικογραφίας έως τη στιγμή που ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου Πειραιώς την έθεσε στο αρχείο. Επισημαίνεται ότι, στην υπ' αριθ. 263/2014 πράξη του, ο Εισαγγελέας έλαβε υπόψη του τις καταθέσεις αυτές και διαπίστωσε ιδίως ότι «ήταν ομόρροπες, σύντομες και αλληλοεπικαλυπτόμενες κατά περιεχόμενο», καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν κάνει ουδεμία αναφορά στην ενοχή των λιμενικών ως προς το ναυάγιο. Έλαβε, επίσης, υπόψη του ότι, μετά την άφιξή τους στον Πειραιά, οι προσφεύγοντες τροποποίησαν την εκδοχή τους ως προς τα πραγματικά περιστατικά που αφορούσαν τις συνθήκες και τις αιτίες του ναυαγίου, καθώς και τη διαχείριση της κατάστασης από τους λιμενικούς που συμμετείχαν στην επιχείρηση, αλλά δεν εξηγούσε τις διαφορές στις δύο εκδοχές των καταθέσεων ούτε συνήγαγε συμπεράσματα από τις αποκλίσεις των εν λόγω καταθέσεων. Τέλος, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι στις παρατηρήσεις της ενώπιον του Δικαστηρίου η Κυβέρνηση αναφέρει ότι οι προσφεύγοντες στις καταθέσεις τους δεν διατύπωσαν καμία κατηγορία κατά του λιμενικού σώματος ή κατά κάποιου άλλου κρατικού οργάνου. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι από τη στιγμή που οι αρχές έλαβαν γνώση των ισχυρισμών των προσφευγόντων ως προς τις προαναφερθείσες πλημμέλειες έπρεπε τουλάχιστον να τις διερευνήσουν, προτού τις συμπεριλάβουν στη δικογραφία της υπόθεσης.

37. Δεύτερον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σε κάθε περίπτωση, οι συγγενείς των θυμάτων πρέπει να συμμετέχουν στη διαδικασία, στο μέτρο που είναι απαραίτητο για

την προστασία των εννόμων συμφερόντων τους, ωστόσο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως υποχρέωση, απορρέουσα αυτοδικαίως από το άρθρο 2 της Σύμβασης, ότι τα θύματα ή οι συγγενείς θύματος μπορούν να έχουν πρόσβαση στη δικογραφία καθ' όλη τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας. Επιπλέον, το άρθρο 2 της Σύμβασης δεν επιβάλλει στις αρχές την υποχρέωση να κάνουν δεκτό οποιοδήποτε αίτημα για μέτρο έρευνας που μπορεί να υποβάλει το θύμα ή κάποιος συγγενής του κατά τη διάρκεια της έρευνας (Ramsahai και λοιποί κατά Ολλανδίας [GC], αρ. 52391/99, §§ 347-348, 15 Μαΐου 2007).

38. Συναφώς, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι προσφεύγοντες ζήτησαν από τον Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου Πειραιώς να διατάξει την ανέλκυση του πλοιαρίου και την εξέταση αυτού από πραγματογνώμονες, να τους παράσχει την απομαγνητοφώνηση της επικοινωνίας των λιμενικών, καθώς και τις πληροφορίες που προκύπτουν από το στίγμα και το ραντάρ του στρατιωτικού φυλακίου του Φαρμακονησίου, και να τους επιτραπεί να διορίσουν τεχνικό σύμβουλο (βλ. ανωτέρω παρ. 3). Ο Εισαγγελέας έκανα δεκτά μόνον τα δύο πρώτα αιτήματα. Ωστόσο, καίτοι η αρχή της μυστικότητας της διαδικασίας κατά τον χρόνο που προηγείται της άσκησης της ποινικής δίωξης κατά των υπόπτων μπορούσε να θεωρηθεί ως βάσιμο επιχείρημα σε βάρος των άλλων αιτημάτων, εν τούτοις το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η επίμαχη υπόθεση παρουσίαζε πολύ σύνθετες πλευρές, τις οποίες γνώριζαν μόνον οι αρχές. Πράγματι, είναι πολύ αμφίβολο ότι μπορούσαν οι προσφεύγοντες να συμμετάσχουν, κατά προσήκοντα τρόπο, στην εν λόγω διαδικασία, η οποία αφορούσε πολύ σημαντικά συμβάντα, χωρίς τις απομαγνητοφωνήσεις που είχαν ζητήσει, καθώς η ουσία της υπόθεσης έγκειται ακριβώς στην πτυχή αυτή.

127. Τρίτον, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, θέτοντας την υπόθεση στο αρχείο, ο Εισαγγελέας περιορίστηκε στο να διαπιστώσει ότι «η επαναπροώθηση ως διαδικασία απώθησης ή ρυμούλκησης (...) προς τα τουρκικά εθνικά ύδατα δεν υφίσταται ως πρακτική (...)». Προσέθεσε ότι θα ήταν «άσκοπο και περιττό» να ληφθούν υπόψη οι ειδικές παράμετροι των ισχυρισμών των προσφευγόντων λόγω του ότι η δική τους εκδοχή των πραγματικών περιστατικών βασιζόταν στην υπόθεση ότι το πλοιάριο τους ρυμουλκήθηκε προς τις τουρκικές ακτές, πράγμα που, κατά την αξιολόγηση και την εκτίμηση των αποδείξεων από τον Εισαγγελέα, δεν μπορούσε να ισχύει εν προκειμένω (βλ. ανωτέρω παρ. 71). Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά τους

προσφεύγοντες, ο Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας, κατά τον χρόνο των γεγονότων, είχε δηλώσει ότι οι ελληνικές αρχές είχαν «ξαναβάλει (τους μετανάστες) στην τουρκική πλευρά» και ότι οι λιμενικοί είχαν εμποδίσει (την είσοδο στην Ελλάδα) «πολλαπλάσιου» αριθμού (μεταναστών) σε σχέση με τους 7.000 μετανάστες που είχαν συλληφθεί (βλ. ανωτέρω παρ. 24). Εξάλλου, οι προσφεύγοντες είχαν υποβάλει και άλλους ισχυρισμούς, οι οποίοι δεν εξετάστηκαν από τον αρμόδιο Εισαγγελέα. Ειδικότερα, [οι προσφεύγοντες] παραπονέθηκαν ότι, στο σύνολό της, η επίμαχη επιχείρηση δεν είχε οργανωθεί και δεν είχε διεξαχθεί κατά τρόπο που να εγγυάται την προστασία του δικαιώματος στη ζωή ούτε του δικού τους ούτε των οικείων τους, ότι το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού δεν είχε ενημερωθεί και ότι οι διατάξεις του σχετικού διεθνούς δικαίου δεν είχαν τηρηθεί. Κατά το Δικαστήριο, πρόκειται για πτυχές, οι οποίες έπρεπε προφανώς να διερευνηθούν, αλλά δεν διερευνήθηκαν, γεγονός που υπονομεύει τη δυνατότητα ανάδειξης της αλήθειας ως προς τις περιστάσεις του ναυαγίου (βλ., *mutatis mutandis*, προαναφερθείσα Mustafa Tunç και Fecire Tunç, § 175).

iii. Συμπέρασμα

39. Κατόπιν των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν είναι απαραίτητο να αποφανθεί επί των λοιπών επικαλούμενων πλημμελειών της επίμαχης διαδικασίας. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που αναπτύσσονται ανωτέρω, το Δικαστήριο απορρίπτει τις ενστάσεις της Κυβέρνησης που άπτονται της έλλειψης της ιδιότητας του θύματος και της μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων (βλ. επίσης ανωτέρω παρ. 108) και θεωρεί ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης ως προς το διαδικαστικό του σκέλος σχετικά με όλους τους προσφεύγοντες.

B. Σχετικά με τα θετικά μέτρα για την προστασία της ζωής υπό την έννοια του άρθρου 2 της Σύμβασης

1. Επί του παραδεκτού

40. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η εν λόγω αιτίαση δεν είναι προδήλως αβάσιμη, υπό την έννοια του άρθρου 35 § 3 (α) της Σύμβασης, ότι δεν αντίκειται σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου και επομένως την κηρύσσει παραδεκτή.

2. *Επί της ουσίας*

α) Ισχυρισμοί των μερών

i. *Οι προσφεύγοντες*

41. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι, σύμφωνα με το οικείο διεθνές δίκαιο, οι ελληνικές αρχές υποχρεούνται να διασφαλίζουν την έρευνα και διάσωση στη θάλασσα. Υποστηρίζουν ότι οι ελληνικές αρχές υποχρεούνται, μεταξύ άλλων, να θεσπίσουν το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο και να οργανώσουν ένα κέντρο έρευνας και διάσωσης αρμόδιο να λαμβάνει τις απαραίτητες πληροφορίες και να συντονίζει τις σχετικές με την έρευνα και τη διάσωση διαδικασίες. Αναφέρουν ότι το Ελληνικό κράτος διεξάγει εδώ και πολύ καιρό τέτοιες επιχειρήσεις στην περιοχή που ορίζεται από το άρθρο 2 του νόμου 1844/1989, από τη Σύμβαση του Σικάγου για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία, από τα περιοχικά σχέδια του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), καθώς και από τον Κανονισμό 15 της Διεθνούς Σύμβασης για την Ασφάλεια της ζωής στη θάλασσα (SOLAS).

42. Θεωρούν ότι, με τις πράξεις και παραλείψεις τους, τα όργανα του λιμενικού δεν εγγυήθηκαν ούτε τη διάσωση ούτε τη μεταφορά των επιβαινόντων με ασφάλεια. Θεωρούν, αντίθετα, ότι το ναυάγιο του πλοιαρίου, η έκθεση της ζωής τους σε κίνδυνο και ο θάνατος των οικείων τους προκλήθηκαν από τις πράξεις και τις παραλείψεις των εν λόγω λιμενικών. Κατ' αυτούς, παρά το ότι οι αρχές αναγνώρισαν ότι επρόκειτο στην περίπτωση αυτή για συμβάν διάσωσης, δεν τηρήθηκαν οι διαδικασίες και τα πρωτόκολλα διάσωσης, όπως προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία και το διεθνές δίκαιο.

43. Ειδικότερα, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι το πλοiάριο ανατράπηκε, ενώ βρισκόταν υπό τον πλήρη έλεγχο των λιμενικών, οι οποίοι ήταν, κατά τη γνώμη τους, υπεύθυνοι για την ασφάλειά τους, ότι κατά τον χρόνο που το λιμενικό ανέλαβε το εν λόγω πλοiάριο, τα ύδατα δεν το είχαν ακόμη κατακλύσει και ότι το ναυάγιο συνέβη κατά τη ρυμούλκηση. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι επρόκειτο, στην υπό κρίση περίπτωση, για επιχείρηση επαναπροώθησης προς την Τουρκία, γεγονός που εξηγεί ότι δεν ενημερώθηκε το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού και Έρευνας, ενώ αντίθετα είχε ενημερωθεί η Διεύθυνση προστασίας θαλασσίων συνόρων. Κατά τους προσφεύγοντες, το γεγονός ότι γίνονταν συστηματικά επαναπροωθήσεις κατά τον

χρόνο των πραγματικών περιστατικών επιβεβαιώνεται από τις εκθέσεις και αναφορές των διεθνών οργανώσεων.

44. Όμως, κατά τους προσφεύγοντες, ανεξαρτήτως του αν επρόκειτο στην υπό κρίση περίπτωση για επιχείρηση επαναπροώθησης ή αν η εν λόγω επιχείρηση σκοπούσε να τους μεταφέρει προς το Φαρμακονήσι, οι απορρέουσες από την εθνική και διεθνή νομοθεσία υποχρεώσεις περί θαλάσσιας διάσωσης δεν τηρήθηκαν. Οι προσφεύγοντες προσθέτουν ότι δεν υπάρχει ουδεμία απομαγνητοφώνιση ή ηλεκτρονικό ίχνος σχετικά με την ακριβή θέση και την πορεία του ΠΛΣ 136, όσον αφορά τη διάρκεια της επιχείρησης ή τις τηλεφωνικές επικοινωνίες, καθώς το ΠΛΣ 136 δεν διέθετε σύστημα εντοπισμού θέσης και κανένα ραντάρ της περιοχής δεν έκανε κάποια ανάλογη καταγραφή. Κατά τους προσφεύγοντες, η μη ύπαρξη τέτοιων καταγραφών θέτει υπό αμφισβήτηση την αξιοπιστία της εκδοχής της Κυβέρνησης για τα πραγματικά περιστατικά, καθώς και την ακρίβεια της θέσης εντοπισμού και της θέσης διάσωσης του πλοιαρίου που έχουν αναφερθεί. Οι προσφεύγοντες αναφέρουν συναφώς ότι η θέση του πρώτου εντοπισμού του πλοιαρίου και του ναυαγίου ταυτίζονται, ενώ το σημείο όπου έγινε το ναυάγιο και ο εντοπισμός αυτού απέχουν εξωπραγματικά. Κατά τους προσφεύγοντες, η μη αντικειμενική καταγραφή των θέσεων αυτών, αφενός, συνιστά παραβίαση αυτή καθεαυτή της υποχρέωσης διάσωσης και, αφετέρου, εμπόδισε την έρευνα, την έγκαιρη διάσωση και τον εντοπισμό των ατόμων που εξαφανίσθηκαν.

45. Οι προσφεύγοντες αναφέρουν, επίσης, ότι το ΠΛΣ 136 δεν ήταν σκάφος διάσωσης, αλλά ταχύπλοο, και ότι δεν ήταν κατάλληλο για διάσωση, επειδή δεν ήταν εξοπλισμένο με μέσα διάσωσης, όπως σωσίβια και κατάλληλα σχοινιά ρυμούλκησης. Προσθέτουν ότι τα μέλη του πληρώματος του ΠΛΣ 136 δεν είχαν τεχνογνωσία για τέτοιες καταστάσεις και καταγγέλλουν ότι, παρά την αποτυχία της πρώτης φάσης της ρυμούλκησης και την αποκόλληση της πρωραίας δέστρας που εξέθεσε το πλοιάριο σε ακόμη μεγαλύτερο κίνδυνο, η ρυμούλκηση συνεχίστηκε. Οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι η μέθοδος ρυμούλκησης που ακολουθήθηκε στην υπό κρίση περίπτωση ήταν αντίθετη προς τους κανόνες διάσωσης, σύμφωνα με τους οποίους είναι εσφαλμένο να χρησιμοποιείται σχοινί δέκα μέτρων και πολύ περισσότερο μη ελαστικό σχοινί. Υποστηρίζουν ότι έπρεπε να κρεμαστεί στο μέσο του σχοινιού ένα βαρίδιο ώστε να απορροφώνται οι κραδασμοί, πράγμα που δεν έγινε. Υποστηρίζουν

ότι λόγω αυτής της μη προσήκουσας ρυμούλκησης, η πλήρη του πλοιαρίου ανυψώθηκε, η πρύμνη χαμήλωσε και, δεδομένων των μετεωρολογικών συνθηκών που επικρατούσαν και των απορρευμάτων που προκαλούσε το σκάφος ΠΛΣ 136, τα ύδατα κατέκλυσαν το πλοiάριο. Την αποτυχία αυτής της μεθόδου ρυμούλκησης αποδεικνύει, επίσης, κατά τους προσφεύγοντες, η αποκόλληση της πρωραίας δέστρας, η οποία συνέβαλε στην εισροή των υδάτων στο πλοiάριο. Οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι, παρά την αποτυχία της πρώτης φάσης ρυμούλκησης, καθώς είχε αποκολληθεί η πρωραία δέστρα, καθώς εισέρρεαν ύδατα στο σκάφος και υπήρχε τρύπα, μία δεύτερη φάση ρυμούλκησης ξεκίνησε, χωρίς την παρουσία αυτή τη φορά των δύο λιμενικών στο πλοiάριο, οι οποίοι εντωμεταξύ επιβιβάστηκαν στο σκάφος ΠΛΣ 136. Προσθέτουν, επίσης, ότι, προτού αρχίσει η εφαρμογή της δεύτερης αυτής φάσης, δεν ελήφθη κανένα μέτρο για την προστασία της ζωής των ενδιαφερομένων, δεν έγινε καμία επικοινωνία με το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού και δεν διαβιβάστηκε κανένα σήμα για επείγουσα βοήθεια προς άλλα σκάφη.

46. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι το πλοiάριο ήταν ακινητοποιημένο, όταν εντοπίστηκε από το στρατιωτικό φυλάκιο του Φαρμακονησίου. Επισημαίνουν ότι στις παρατηρήσεις της Κυβέρνησης δεν αναφέρεται η ακριβής ώρα εντοπισμού του πλοιαρίου, αλλά ότι από τα επίσημα έγγραφα προκύπτει, κατ' αυτούς, ότι ο εν λόγω εντοπισμός έγινε είτε στις 00:35 είτε στις 01:25 είτε στις 01:45 είτε στις 02.00. Οι προσφεύγοντες προσθέτουν ότι το πλοiάριο ήταν ήδη σε κατάσταση κινδύνου, όταν το σκάφος του λιμενικού τους πλεύρισε στις 02:00. Κατά τους προσφεύγοντες, εκείνη τη στιγμή το πλήρωμα του λιμενικού συνειδητοποίησε ότι ο αριθμός των επιβαινόντων υπερέβαινε το επιτρεπόμενο όριο, ότι το πλοiάριο στο οποίο επέβαιναν ήταν μικρής χωρητικότητας, ότι οι μετεωρολογικές συνθήκες ήταν αντίξοες, καθώς επικρατούσε υψηλός κυματισμός, ότι η μηχανή του πλοιαρίου είχε χαλάσει και ότι οι επιβάτες είχαν ζητήσει βοήθεια. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι, αφού έλαβε υπόψη του τα δεδομένα αυτά, ο Κ.Γ., συντονιστής της Δ/σης προστασίας Θαλασσίων συνόρων, διέταξε το πλήρωμα του ΠΛΣ 136 να ρυμουλκήσει το πλοiάριο προς το Φαρμακονήσι. Υποστηρίζουν ακόμη ότι, προτού αρχίσει η ρυμούλκηση, το πλήρωμα του ΠΛΣ 136 ήξερε ότι στο πλοiάριο επέβαιναν είκοσι επτά άτομα, εκ των οποίων τρεις γυναίκες και εννέα παιδιά. Υποστηρίζουν επίσης ότι, όπως το δέχεται η Κυβέρνηση, το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης, που είναι η

αρμόδια για την αναζήτηση και τη διάσωση αρχή σε περίπτωση κατάστασης κινδύνου στη θάλασσα, ενημερώθηκε σχετικά μόλις στις 02: 13, δηλαδή μετά το ναυάγιο του πλοιαρίου. Αναφέρουν επίσης ότι, σύμφωνα με το εφαρμοστέο υπό τις περιστάσεις αυτές διεθνές δίκαιο, το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης έπρεπε να είχε ενημερωθεί αμέσως για την κατάσταση, προκειμένου να κινήσει επιχείρηση σύμφωνα με τις διεθνείς αρχές και τους διεθνείς κανόνες. Κατά τους προσφεύγοντες, ο ισχυρισμός της Κυβέρνησης ότι η επιχείρηση εξελίχθηκε σε επιχείρηση διάσωσης μόνον αφότου οι ενδιαφερόμενοι βρέθηκαν στη θάλασσα δεν έχει κανένα νομικό και λογικό έρεισμα και είναι αντίθετος προς τη σχετική με την έρευνα και τη διάσωση νομοθεσία.

47. Οι προσφεύγοντες αναφέρουν, επίσης, ότι στις καταθέσεις τους ορισμένοι λιμενικοί παραδέχτηκαν ότι οι επιβάτες του πλοιαρίου ήταν εκτεθειμένοι σε μεγάλο κίνδυνο. Προσθέτουν ότι από τις καταθέσεις προκύπτει ότι το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης ενημερώνεται μόνον σε περίπτωση ναυαγίου και δεν ενημερώνεται σε περίπτωση που ένα σκάφος βρίσκεται σε κατάσταση κινδύνου στη θάλασσα, και ότι η τακτική των λιμενικών είναι να μεταφέρουν στο σκάφος τους τα πρόσωπα που βρίσκονται σε κατάσταση κινδύνου στη θάλασσα. Ακόμη, σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, η βοήθεια από άλλα σκάφη δεν ζητήθηκε παρά μόνον μετά από το ναυάγιο του πλοιαρίου, ενώ το αίτημα για παρέμβαση ελικοπτέρου έγινε 45 λεπτά μετά το ναυάγιο.

48. Οι προσφεύγοντες θεωρούν, επίσης, ότι μετά από την ανατροπή του πλοιαρίου οι αρχές δεν διέθεταν τον κατάλληλο εξοπλισμό για να διασώσουν τους επιβαίνοντες και δεν έκαναν ό,τι ήταν απαραίτητο για να διασώσουν αυτούς που είχαν ήδη πέσει στη θάλασσα. Ισχυρίζονται ότι στην πραγματικότητα επέζησαν μόνον από τύχη και χάρη στις δικές τους προσπάθειες, αντίθετα με τους συγγενείς τους, οι οποίοι πνίγηκαν.

49. Οι προσφεύγοντες θεωρούν, επίσης, ότι, όπως έχουν παρουσιαστεί τα πραγματικά περιστατικά από την Κυβέρνηση, επιβεβαιώνουν τους ισχυρισμούς τους, ότι δηλαδή οι λιμενικοί είναι υπαίτιοι του ναυαγίου, ότι τους εξέθεσαν σε κίνδυνο ζωής και προκάλεσαν τον θάνατο των οικείων τους. Αναφέρονται συναφώς στην έκθεση του τεχνικού συμβούλου που διόρισαν.

50. Οι προσφεύγοντες καταλήγουν λέγοντας ότι, ακόμη και αν γίνει δεκτή η εκδοχή της Κυβέρνησης, ότι δηλαδή τα μέλη του λιμενικού δεν ήξεραν ότι στην καμπίνα του πλοιαρίου επέβαιναν γυναίκες και παιδιά και ότι δεν έγινε καμία απόπειρα επαναπροώθησης των επιβαινόντων στο πλοiάριο, η επιχείρηση ήταν στο σύνολό της ανεπαρκής.

ii. *Η Κυβέρνηση*

51. Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι τα πραγματικά περιστατικά που δεν επιδέχονται καμία αμφισβήτηση έχουν ως εξής: α) η ζωή των επιβαινόντων στο πλοiάριο είχε τεθεί σε κίνδυνο ήδη πριν την είσοδό τους στην ελληνική επικράτεια και την παρέμβαση του λιμενικού, λόγω των συνθηκών, υπό τις οποίες τελούσε το πλοiάριο, λόγω του αριθμού των επιβαινόντων και λόγω της ανυπαρξίας σωστικών μέσων β) το πλήρωμα του ΠΛΣ 136 ξεκίνησε επιχείρηση ελέγχου των θαλασσιών συνόρων η οποία, από τη στιγμή που ένα άτομο βρέθηκε στη θάλασσα, εξελίχθηκε επίσημα σε επιχείρηση διάσωσης, για την οποία ενημερώθηκε το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού. Στην πράξη, η επιχείρηση διάσωσης είχε ήδη ξεκινήσει με τη ρυμούλκηση του πλοιαρίου και αφού τα όργανα του λιμενικού αξιολόγησαν την κατάσταση, γ) το πλήρωμα του ΠΛΣ 136 μετέφερε τους προσφεύγοντες έως το Φαρμακονήσι, δ) συγγενείς των προσφευγόντων έχασαν τη ζωή τους, οι περισσότεροι εξ αυτών επειδή ήταν εγκλωβισμένοι στην καμπίνα του πλοιαρίου και ε) τρεις από τους προσφεύγοντες ανέφεραν, κατά την ένορκη κατάθεσή τους, ότι ο προσφεύγων που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11 ήταν ο καπετάνιος του πλοιαρίου, ενώ ο τελευταίος το αρνήθηκε, υποστηρίζοντας ότι ο καπετάνιος ήταν Αφγανός υπήκοος και ότι οι αφγανικής καταγωγής προσφεύγοντες συνεννοήθηκαν να τον κατηγορήσουν επειδή ήταν Σύριος στην καταγωγή.

52. Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι, όσον αφορά στα υπόλοιπα πραγματικά περιστατικά, η δική της εκδοχή διαφέρει από αυτή των προσφευγόντων. Δηλώνει ότι τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά διαπιστώθηκαν από τα εθνικά δικαστήρια και ότι, κατ' εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας, δεν επιδέχονται αμφισβήτηση. Σε κάθε περίπτωση, η Κυβέρνηση αρνείται την ύπαρξη κάποιου επιχειρησιακού σχεδίου που επιβάλλει την έκθεση σε κίνδυνο προσώπων, όπως οι προσφεύγοντες και οι συγγενείς τους, αντί της εφαρμογής του διεθνούς δικαίου, το οποίο επιτάσσει την έρευνα και διάσωση.

53. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι κανένα στοιχείο του φακέλου δεν επιτρέπει να τεθούν υπό αμφισβήτηση οι διαπιστώσεις των εθνικών δικαστηρίων, ώστε το Δικαστήριο να απομακρυνθεί από αυτές. Συναφώς, υποστηρίζει ότι το Τριμελές Εφετείο Δωδεκανήσου που κλήθηκε να αποφανθεί για την ενοχή του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα με τον αριθμό 11 δεν δεσμευόταν από τις αποφάσεις που έλαβαν το Ναυτοδικείο και το Στρατοδικείο, με τις οποίες η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο. Η Κυβέρνηση θεωρεί, ωστόσο, ότι το εν λόγω δικαστήριο ήταν αρμόδιο να εξετάσει, παρεμπιπτόντως, αν κάποιος άλλος είχε εκθέσει σε κίνδυνο τη ζωή των προσφευγόντων και των συγγενών τους και εάν αυτός ο κίνδυνος προκάλεσε τον θάνατο των συγγενών των προσφευγόντων. Επομένως, συνάγεται, κατά την Κυβέρνηση, ότι ακόμη και αν τα ποινικά δικαστήρια, τα οποία αποφάνθηκαν για την ποινική ευθύνη του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα με τον αριθμό 11, είναι ανεξάρτητα και δεν μπορούν να αποφανθούν για την ευθύνη των λιμενικών, ενδείξεις που αποδεικνύουν την ενδεχόμενη ευθύνη αυτών θα είχαν οδηγήσει στην αθώωση, λόγω αμφιβολιών, του εν λόγω προσφεύγοντος για την επιβαρυντική περίπτωση του άρθρου 88 παρ. 1 (γ) και (δ). Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι, αντίθετα, το Τριμελές Εφετείο Δωδεκανήσου συμπέρανε ότι η μόνη αιτία των θανάτων που επήλθαν στην υπό κρίση υπόθεση ήταν η αμέλεια του προσφεύγοντος που αναφέρεται στο παράρτημα με τον αριθμό 11, επικυρώνοντας έτσι την απόφαση περί θέσης στο αρχείο της υπόθεσης κατά των λιμενικών.

54. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι το ευρωπαϊκό και εθνικό νομοθετικό πλαίσιο σχετικά τόσο με την τιμωρία της παραβίασης του δικαιώματος στη ζωή, όσο και με τις ενέργειες των λιμενικών κατά τις επιχειρήσεις ελέγχου θαλασσίων συνόρων, πληροί όλες τις προϋποθέσεις του άρθρου 2 της Σύμβασης. Αναφέρει, ειδικότερα, ότι οι σχετικές διατάξεις εγγυώνται την υπεροχή του δικαιώματος στη ζωή και την απομάκρυνση από την υπηρεσία των λιμενικών, σε περίπτωση καταδίκης τους. Απομένει να εξακριβωθεί, κατά την Κυβέρνηση, εάν οι σχετικές διατάξεις εφαρμόστηκαν ορθά στην υπό κρίση περίπτωση.

55. Η Κυβέρνηση αναφέρει, συναφώς, ότι η παρούσα υπόθεση διαφέρει ουσιωδώς από άλλες υποθέσεις που έχει εξετάσει ήδη το Δικαστήριο, καθώς, κατά την Κυβέρνηση, δεν πρόκειται εδώ για επιχείρηση διάσωσης, κατά την οποία τα κρατικά όργανα έκαναν χρήση βίας, όπως είναι η περίπτωση των υποθέσεων Tagayeva και

λοιποί κατά Ρωσίας (αρ. 26562/07 και άλλοι 6, 13 Απριλίου 2017) και Μακαρατζής κατά Ελλάδας ([GC], αρ. 50385/99, CEDH 2004-XI), ούτε πρόκειται για κίνδυνο ζωής και για θανάτους που επήλθαν στο πλαίσιο της σφαίρας αποκλειστικής ευθύνης του Κράτους, όπως στην υπόθεση Nencheva και λοιποί κατά Βουλγαρίας (αρ. 48609/06, 18 Ιουνίου 2013). Γι' αυτό, κατά την Κυβέρνηση, είναι απαραίτητη η εξέταση των ειδικών περιστάσεων της υπόθεσης, ειδικότερα υπό το πρίσμα της ύπαρξης αιτιώδους συνάφειας μεταξύ, αφενός, της επιχείρησης που διεξήγαγαν οι αρχές και, αφετέρου, της έκθεσης σε κίνδυνο των προσφευγόντων και του θανάτου των οικείων τους.

56. Συναφώς, η Κυβέρνηση επιθυμεί να υπογραμμίσει ότι δεν υπάρχει τέτοια αιτιώδης συνάφεια. Θεωρεί αποφασιστικό, στην υπό κρίση υπόθεση, να εξακριβωθεί ο βαθμός της εμπλοκής του κράτους στη δημιουργία του κινδύνου για τη ζωή των προσφευγόντων και στον θάνατο των οικείων τους, εμπλοκή που, κατά την Κυβέρνηση, δεν υφίσταται και, επομένως, δεν είναι δυνατόν να καταλογίζεται στο Κράτος η ευθύνη της παραβίασης του άρθρου 2 της Σύμβασης, κατά το ουσιαστικό σκέλος αυτού. Προσθέτει ότι, σε κάθε περίπτωση, οι λιμενικοί έφτασαν εγκαίρως, πριν συμβεί το θανατηφόρο συμβάν. Κατά τη γνώμη της Κυβέρνησης, στην πραγματικότητα οι προσφεύγοντες και οι οικείοι τους βρίσκονταν ήδη, πριν την είσοδό τους στην ελληνική επικράτεια και την παρέμβαση του λιμενικού, σε κίνδυνο ζωής, στον οποίο εκτέθηκαν από μόνοι τους. Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι, μετά τον εντοπισμό του πλοιαρίου, οι άνδρες του λιμενικού, σε συνεργασία με το Γενικό τους Επιτελείο, πήραν αποφάσεις για την αντιμετώπιση του συμβάντος, και αυτό υπό αντίξοες μετεωρολογικές συνθήκες, κατά τη διάρκεια της νύχτας και επειγόντως, λόγω του κινδύνου, στον οποίο βρίσκονταν οι προσφεύγοντες. Επομένως, συνάγεται ότι η επιχείρηση είχε σχεδιαστεί και οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων ότι τα μέλη του πληρώματος του ΠΛΣ 136 ενήργησαν με δόλο, εξέθεσαν τη ζωή των προσφευγόντων σε κίνδυνο και προκάλεσαν τον θάνατο των οικείων τους, δεν επιβεβαιώνονται ούτε από τα συμπεράσματα των εθνικών δικαστηρίων ούτε από το γεγονός ότι το πλήρωμα του σκάφους ΠΛΣ 136 διέσωσε και μετέφερε τους προσφεύγοντες στο Φαρμακονήσι. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι η τελική απόφαση των λιμενικών, η οποία ελήφθη εντός ολίγων λεπτών, να ρυμουλκήσουν το πλοιάριο με τα μέσα που διέθεταν, ήτοι με σχοινιά, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να

ανεβάσουν τους επιβαίνοντες στο ΠΛΣ 136, το οποίο δεν ήταν σκάφος διάσωσης, και το γεγονός ότι το πλοiάριο στη συνέχεια ανετράπη και βούλιαξε, «εγείρουν εύλογες υποψίες αμέλειας κατά τον σχεδιασμό και την εκτέλεση της επιχείρησης». Εντούτοις, κατά την Κυβέρνηση, οι ίδιες εξαιρετικές περιστάσεις (επείγον, μετεωρολογικές συνθήκες, απουσία άλλων μέσων διάσωσης) θα μπορούσαν να καταδείξουν ότι ο τρόπος παρέμβασης που επελέγη για την επιχείρηση αυτή ήταν εύλογος, ότι στην εν λόγω επιχείρηση δεν σημειώθηκε καμία καθυστέρηση και ότι διεξήχθη εντός των ορίων της διακριτικής ευχέρειας που απολαύουν τα κράτη κατά τον σχεδιασμό μιας τέτοιας επιχείρησης και σε συνάρτηση με τα μέσα που αυτά διαθέτουν. Η Κυβέρνηση αναφέρει, ότι, στην πραγματικότητα, είναι αδύνατον να πει κανείς τι θα είχε απογίνει με τη ζωή των προσφευγόντων και των οικείων τους, εάν το σκάφος του λιμενικού δεν είχε φτάσει εκεί εγκαίρως και αν, αντί να προβεί στη ρυμούλκηση που επιχείρησε, περίμενε να φτάσουν άλλα μέσα διάσωσης που θα είχαν καταστήσει δυνατή είτε μια πιο ασφαλή ρυμούλκηση του πλοιαρίου είτε τη μεταφορά των επιβατών σε άλλο σκάφος.

57. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι, λαμβανομένων υπόψη των καθημερινών ναυαγίων που συμβαίνουν στη Μεσόγειο, προτεραιότητα ήταν η με απόλυτη ασφάλεια διάσωση όλων των επιβατών του πλοιαρίου, αλλά μια τέτοια διάσωση ήταν αμφίβολη. Θεωρεί, επίσης, ότι δεν μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι αρμόδιες αρχές επέδειξαν αμέλεια κατά την εκτέλεση της επιχείρησης. Αντίθετα, θεωρεί ότι αυτοί που εξέθεσαν τους επιβάτες σε κίνδυνο για τη ζωή τους είναι αυτοί που τους επιβίβασαν στο πλοiάριο, δηλαδή σε σκάφος που ήταν ακατάλληλο για ναυσιπλοΐα, υπό μετεωρολογικές συνθήκες τέτοιες, όπως στην υπό κρίση περίπτωση, και χωρίς σωστικά μέσα.

58. Τέλος η Κυβέρνηση θεωρεί ότι δεν είναι δυνατόν να συναχθεί, πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας, το συμπέρασμα ότι το ελληνικό κράτος, με πράξεις ή παραλείψεις του, κατ' εσφαλμένη κρίση ή αμέλεια, είχε αποφασιστική εμπλοκή και ευθύνη ως προς τον κίνδυνο που διέτρεξε η ζωή των προσφευγόντων και τον θάνατο των οικείων τους.

β) Η κρίση του Δικαστηρίου

59. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το πρωταρχικό ζήτημα στην παρούσα υπόθεση είναι αν οι αρχές ενήργησαν, στο ιδιαίτερο αυτό πλαίσιο, με τρόπο που να αποσκοπεί στη διασφάλιση της προστασίας της ζωής των προσφευγόντων και των οικείων τους και αν οι προσπάθειές τους επικεντρώθηκαν, επαρκώς και καταλλήλως, στη ζωή αυτών.

i. Γενικές αρχές

60. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η πρώτη φράση του άρθρου 2 § 1 της Σύμβασης υποχρεώνει το Κράτος όχι μόνον να απέχει από πράξεις που μπορεί να προκαλέσουν εκ προθέσεως και παρανόμως το θάνατο κάποιου προσώπου, αλλά του επιβάλλει, επίσης, να λαμβάνει τα μέτρα που είναι απαραίτητα για την προστασία της ζωής των προσώπων που τελούν υπό τη δικαιοδοσία του (L.C.B. κατά Ην. Βασιλείου, 9 Ιουνίου 1998, § 36, Recueil 1998-III, Osman κατά Ην. Βασιλείου, 28 Οκτωβρίου 1998, § 115, Recueil 1998-VIII, και Centre de ressources juridiques au nom de Valentin Câmpeanu κατά Ρουμανίας [GC], αρ. 47848/08, § 130, CEDH 2014).

61. Ωστόσο, η υποχρέωση [του κράτους] να λαμβάνει τα απαραίτητα για την προστασία της ζωής μέτρα πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να μην επιβάλει στις αρχές δυσβάσταχτο ή υπερβολικό βάρος, και συνεπώς, οποιαδήποτε υποτιθέμενη απειλή κατά της ζωής κάποιου δεν υποχρεώνει τις αρχές, υπό το πρίσμα της Σύμβασης, να λαμβάνουν συγκεκριμένα μέτρα για την αποτροπή της πραγματοποίησής της (Kurt c. Autriche [GC], αρ. 62903/15, § 158-160, 15 Ιουνίου 2021). Για να είναι δυνατόν να συναχθεί συναφώς η ύπαρξη μιας θετικής υποχρέωσης πρέπει να αποδειχθεί ότι οι αρχές γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν ότι ένα συγκεκριμένο πρόσωπο απειλείτο, κατά τρόπο πραγματικό και άμεσο, και ότι δεν έλαβαν, στο πλαίσιο των εξουσιών τους, τα μέτρα που μπορούσαν να θεωρηθούν, ευλόγως, ικανά να αποτρέψουν τον κίνδυνο αυτό (Amaş και Okkan κατά Τουρκίας, αρ. s 54179/00 και 54176/00, § 46, 20 Νοεμβρίου 2007 · βλ. επίσης, mutatis mutandis, Osman, προαναφερθείσα, §§ 116 και 121, και, mutatis mutandis, προαναφερθείσα Paul και Audrey Edwards, § 55). Το συμπέρασμα που θα συναχθεί ως προς το ζήτημα αυτό εξαρτάται από το σύνολο των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε υπόθεσης (Opuz κατά Τουρκίας, αρ. 33401/02, § 130, CEDH 2009).

62. Έτσι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το Κράτος υπέχει θετική υποχρέωση να λαμβάνει και να τηρεί νομοθεσία προστασίας των πολιτών στον τομέα της δημόσιας υγείας (Calvelli και Ciglio κατά Ιταλίας [GC], αρ. 32967/96, § 49, CEDH 2002-I, και Vo κατά Γαλλίας [GC], αρ. 53924/00, § 89, CEDH 2004-VIII) ή των επικίνδυνων δραστηριοτήτων (Öneryildiz κατά Τουρκίας [GC], αρ. 48939/99, §§ 89-90, 30 Νοεμβρίου 2004). Έχει εξετάσει, επίσης, υποθέσεις, στις οποίες τίθετο υπό αμφισβήτηση η τήρηση από τις εθνικές αρχές μιας νομοθεσίας που επέβαλε προδιαγραφές ασφαλείας (Öneryildiz, προαναφερθείσα, Bône κατά Γαλλίας (déc.), αρ. 69869/01, 1^η Μαρτίου 2005, σχετικά με την ασφάλεια των επιβαινόντων σε τρένο, και Pereira Henriques κατά Λουξεμβούργου, αρ. 60255/00, 9 Μαΐου 2006, σχετικά με τα μέτρα ασφαλείας σε εργοτάξιο κατασκευών).

63. Λόγω της σημασίας που έχει το άρθρο 2 της Σύμβασης σε κάθε δημοκρατική κοινωνία, το Δικαστήριο οφείλει να εξετάσει ενδελεχώς τους ισχυρισμούς περί παραβίασης της εν λόγω διάταξης, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνον τις ενέργειες των κρατικών οργάνων, αλλά και το σύνολο των περιστάσεων που τις περιβάλλουν και, ιδίως, την προετοιμασία και τον έλεγχο των ενεργειών αυτών (βλ., *mutatis mutandis*, McCann και λοιποί κατά Ην. Βασιλείου, 27 Σεπτεμβρίου 1995, § 150, série A αρ. 324, και προαναφερθείσα Μακρατζής, § 59). Το Δικαστήριο, αναγνωρίζοντας τη σημασία που έχει το άρθρο 2 σε μία δημοκρατική κοινωνία, θα πρέπει να σχηματίσει την κρίση του, εξετάζοντας ενδελεχώς τις περιπτώσεις στις οποίες επιβάλλεται θάνατος, ιδίως όταν γίνεται εκ προθέσεως χρήση της θανατηφόρου βίας, και να λάβει υπόψη όχι μόνον τις ενέργειες των κρατικών οργάνων, τα οποία έκαναν χρήση βίας, αλλά επίσης το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης, ιδίως την προετοιμασία και τον έλεγχο των επίμαχων ενεργειών (McCann και λοιποί, προαναφερθείσα, § 150).

64. Υπενθυμίζει τη νομολογία του, σύμφωνα με την οποία, για την απόδειξη των επικαλούμενων πραγματικών περιστατικών, κάνει χρήση του κριτηρίου της απόδειξης «πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας», ενώ μια τέτοια απόδειξη μπορεί να προκύπτει από ένα φάσμα ενδείξεων, ή μη αντικρουσθέντων τεκμηρίων, αρκούντως σοβαρών, συγκεκριμένων και συγκλινουσών (Labita κατά Ιταλίας [GC], αρ. 26772/95, § 121, CEDH 2000-IV).

ii. *Εφαρμογή των προαναφερθεισών αρχών στην υπό κρίση υπόθεση*

65. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει εξ αρχής ότι ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου Πειραιώς έθεσε την υπόθεση στο αρχείο ως προς τα αδικήματα της έκθεσης σε κίνδυνο, πρόκλησης ναυαγίου και σωματικής βλάβης, τα οποία φέρονταν να έχουν διαπράξει οι λιμενικοί (βλ. ανωτέρω παράγραφοι 69-71).

66. Έχοντας υπόψη τα συμπεράσματά του ως προς το διαδικαστικό σκέλος του άρθρου 2 της Σύμβασης, το Δικαστήριο θεωρεί ότι στην υπό κρίση υπόθεση δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία που να αποδεικνύουν, πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας, ορισμένα από τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά. Ειδικότερα, δεν μπορεί να αποφανθεί ως προς ορισμένες ειδικές λεπτομέρειες της επιχείρησης που διεξήχθη στις 20 Ιανουαρίου 2014 ούτε για το αν οι προσφεύγοντες αποτέλεσαν αντικείμενο απόπειρας επαναπροώθησης προς τις τουρκικές ακτές. Συναφώς, υπογραμμίζει όμως ότι η αδυναμία του αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην έλλειψη μιας εμπειριστατωμένης και αποτελεσματικής διερεύνησης της υπόθεσης από τις εθνικές αρχές (B.S. c. Espagne, αρ. 47159/08, § 55, 24 Ιουλίου 2012, Lopata κατά Ρωσσίας, αρ. 72250/01, § 125, 13 Ιουλίου 2010, και Gharibashvili κατά Γεωργίας, αρ. 11830/03, § 57, 29 Ιουλίου 2008).

67. Ωστόσο, [το Δικαστήριο] παρατηρεί ότι ορισμένα από τα πραγματικά περιστατικά που περιβάλλουν τα συμβάντα της 20^{ης} Ιανουαρίου 2014 δεν αμφισβητούνται από τα μέρη ή προκύπτουν κατά τρόπο αδιαμφισβήτητο από τα στοιχεία του φακέλου και από τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων. Επομένως, θα προβεί στην εξέταση της παρούσας αιτίας, η οποία αντλείται από το άρθρο 2 της Σύμβασης, στηριζόμενο στα εν λόγω πραγματικά περιστατικά.

68. Το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι, αναμφισβήτητα, δεν μπορεί να αναμένει κανείς από τα όργανα του Κράτους, εν προκειμένω από τους λιμενικούς, να επιτυγχάνουν τη διάσωση κάθε προσώπου που έχει εκτεθεί σε κίνδυνο στη θάλασσα, πολύ δε περισσότερο καθώς εν προκειμένω πρόκειται για υποχρέωση μέσων και αποτελέσματος. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, αναμφισβήτητα, μετά την άφιξή τους οι λιμενικοί είχαν στη διάθεσή τους ένα φάσμα επιλογών ως προς τις ενέργειες που θα έκαναν. Ωστόσο, οι ενέργειες αυτές έπρεπε να εξεταστούν στο ιδιαίτερο πλαίσιο της επίμαχης επιχείρησης.

69. Πράγματι, το Δικαστήριο σημειώνει ότι είναι γεγονός ότι ο κυβερνήτης και το πλήρωμα του κρατικού σκάφους που εμπλέκεται στη διάσωση προσώπων στη θάλασσα πρέπει συχνά να λάβουν δύσκολες και γρήγορες αποφάσεις στο πλαίσιο μιας τέτοιας επιχείρησης και ότι, γενικά, οι αποφάσεις αυτές εμπίπτουν στη διακριτική ευχέρεια του κυβερνήτη. Ωστόσο, την ίδια στιγμή πρέπει να καταδειχθεί ότι στις αποφάσεις αυτές κυριαρχούσε η προσπάθεια να διασφαλιστεί το δικαίωμα στη ζωή των προσώπων που ήταν εκτεθειμένα σε κίνδυνο.

70. Συναφώς, το Δικαστήριο παρατηρεί, πρώτον, ότι, κατά την άφιξη του σκάφους ΠΛΣ 136, το πλήρωμά του πληροφορήθηκε τις ακριβείς συνθήκες, υπό τις οποίες βρισκόταν το πλοiάριο, συμπεριλαμβανομένης της κατάστασης αυτού, καθώς και το ότι στο πλοiό επέβαιναν γυναίκες και παιδιά. Κατά την Κυβέρνηση, ακριβώς εξαιτίας της κατάστασης του πλοiαρίου, το οποίο ήταν πλημμελώς συντηρημένο και δεν ήταν κατάλληλο για ναυσιπλοiα, καθώς και εξαιτίας του αριθμού των επιβατών που υπερέβαινε το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο, και των αντίξωων μετεωρολογικών συνθηκών που επικρατούσαν, ο Κ.Γ. έδωσε εντολή στον Ν.Β. «να ρυμουλκήσει το πλοiάριο και να το οδηγήσει με ασφάλεια στο Φαρμακονήσι».

71. Επίσης, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, μετά την άφιξη του σκάφους ΠΛΣ 136 στο σημείο όπου βρισκόταν το πλοiάριο, και όταν διαπιστώθηκε από τις αρχές ότι οι ενδιαφερόμενοι έπρεπε να μεταφερθούν σε ασφαλές μέρος, δεν δίδεται καμία εξήγηση για το πώς σχεδίαζαν να μεταφέρουν με ασφάλεια τους ενδιαφερομένους με ένα σκάφος, το ΠΛΣ 136, το οποίο ήταν ταχύπλοο και δεν διέθετε τον απαραίτητο για τη διάσωση εξοπλισμό. Το Δικαστήριο επισημαίνει, επίσης, ότι οι λιμενικοί δεν σκέφτηκαν σε καμία στιγμή να ζητήσουν επιπλέον βοήθεια και ότι οι αρμόδιες αρχές δεν ενημερώθηκαν να αποστείλουν εκεί ένα καταλληλότερο για επιχείρηση διάσωσης σκάφος. Επισημαίνει, επίσης, ότι, κατά τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων, δεν διανεμήθηκαν προηγουμένως σωσίβια στους επιβάτες του πλοiαρίου, καθώς στο σκάφος ΠΛΣ 136 δεν υπήρχαν σωσίβια.

72. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η πρώτη φάση της ρυμούλκησης του πλοiαρίου διακόπηκε λόγω του ότι αποκολλήθηκε η πρωραία δέστρα. Ακόμη και αν υποθεθεί ότι η ανατροπή του πλοiαρίου έγινε, όπως υποστηρίζει η Κυβέρνηση, λόγω του πανικού των επιβατών του και λόγω των απότομων κινήσεων αυτών, το Δικαστήριο δεν μπορεί παρά να διαπιστώσει ότι ο εν λόγω πανικός έπρεπε να προβλεφθεί,

δεδομένων των συνθηκών που επικρατούσαν. Εντούτοις, οι λιμενικοί επιχείρησαν και δεύτερη προσπάθεια ρυμούλκησης. Η Κυβέρνηση δεν εξηγεί γιατί επέμεναν σε δεύτερη ρυμούλκηση παρά το γεγονός ότι την πρώτη φορά εκδηλώθηκε πανικός.

73. Αυτό το σκέλος της υπόθεσης συνδέεται στενά με την ακόλουθη διαπίστωση: το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης ενημερώθηκε για το σχετικό συμβάν μόλις στις 02:13, όταν το πλοiάριο ήταν ήδη ημιβυθισμένο. Στις 02:16 το πλοiάριο είχε βυθιστεί ολοκληρωτικά και ορισμένοι από τους συγγενείς των προσφευγόντων βρίσκονταν εγκλωβισμένοι στην καμπίνα. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει συναφώς την πρωταρχική σημασία που έχει ο παράγων «χρόνος» σε μία τέτοια κατάσταση: κάθε λεπτό που περνά μετράει και μπορεί να έχει καθοριστική σημασία για τη διάσωση των θυμάτων, λαμβανομένου υπόψη του ότι ο πνιγμός γίνεται σε λίγα λεπτά. Βέβαια δεν απόκειται στο Δικαστήριο να εικάσει αν τα θύματα θα είχαν επιζήσει στην περίπτωση που το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης είχε ενημερωθεί νωρίτερα.

74. Εξάλλου το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το σήμα κινδύνου «Mayday Relay» που ειδοποιεί τα περιπλέοντα σκάφη να σπεύσουν να προσεγγίσουν, δεν μεταδόθηκε παρά στις 02:25, ήτοι δώδεκα λεπτά αφότου ενημερώθηκε από τους λιμενικούς, με καθυστέρηση, για το ναυάγιο το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης. Επιπλέον, η κινητοποίηση και η άφιξη διαθέσιμων μέσων διάσωσης έλαβε χώρα με νέα σημαντική καθυστέρηση: το ελικόπτερο που ζήτησε το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης στις 02.29 ήρθε μόλις στις 03: 52· το Εθνικό Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης δεν ζήτησε παρά στις 02:45 να διατεθεί πλοίο του Πολεμικού Ναυτικού και το πρώτο σκάφος του λιμενικού, ήτοι το ΠΛΣ 616, δεν έφτασε επί τόπου παρά στις 03:32.

75. Το Δικαστήριο δεν παραβλέπει βέβαια το γεγονός ότι, όπως υποστηρίζει η Κυβέρνηση, κατά το χρονικό διάστημα που οι προσφεύγοντες και οι οικείοι τους προσπάθησαν να μπουν στην ελληνική επικράτεια, ο αριθμός των αφίξεων των προσφύγων μέσω της θαλάσσιας οδού σημείωνε αύξηση. Υπενθυμίζει συναφώς ότι, λαμβάνοντας υπόψη τη δυσκολία της αποστολής των λιμενικών αρχών σε ένα τέτοιο πλαίσιο, τον απρόβλεπτο χαρακτήρα της ανθρώπινης συμπεριφοράς και το πεπερασμένο των επιχειρησιακών επιλογών σε θέματα προτεραιότητας και πόρων, θα πρέπει η έκταση της θετικής υποχρέωσης που υπέχουν οι εθνικές αρχές να

ερμηνεύεται κατά τρόπο που να μην επιβάλλεται σε αυτές ένας δυσβάσταχτο βάρος (βλ., *mutatis mutandis*, Nicolae Virgiliu Tănase κατά Ρουμανίας [GC], αρ. 41720/13, § 136, 25 Ιουνίου 2019, και Χορευτάκης και Χορευτάκη κατά Ελλάδας, αρ. 46846/08, § 46, 17 Ιανουαρίου 2012). Τούτων λεχθέντων, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η Κυβέρνηση δεν δίνει καμία εξήγηση ως προς τις συγκεκριμένες παραλείψεις και τις καθυστερήσεις της παρούσας υπόθεσης. Δεν υποστηρίζει, για παράδειγμα, ότι κατά την ημέρα του ναυαγίου δεν ήταν διαθέσιμα πιο κατάλληλα μέσα διάσωσης λόγω του ότι υπήρχε σημαντική συρροή προσφύγων και ότι εξαιτίας αυτού του γεγονότος αυτά τα μέσα διάσωσης χρειάστηκε να διατεθούν αλλού.

76. Το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι η ζωή των επιβατών του πλοιαρίου είχε εκτεθεί ήδη σε κίνδυνο, πριν την είσοδό τους στην ελληνική επικράτεια και πριν την επέμβαση του λιμενικού, λόγω των συνθηκών, υπό τις οποίες τελούσε το πλοιάριο, λόγω του αριθμού επιβατών που μετέφερε και λόγω της μη ύπαρξης μέσων διάσωσης στο ίδιο το πλοιάριο. Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι έχει επανειλημμένως υπογραμμίσει ότι το άρθρο 2 της Σύμβασης δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως άρθρο που εγγυάται σε κάθε πρόσωπο ένα απόλυτο επίπεδο ασφάλειας σε όλες τις δραστηριότητες που παρουσιάζουν κίνδυνο προσβολής του δικαιώματος στη ζωή, ειδικότερα όταν ο ενδιαφερόμενος είναι υπεύθυνος ως ένα βαθμό για το ατύχημα, το οποίο τον έχει εκθέσει αδικαιολόγητα σε κίνδυνο (*Molie* κατά Ρουμανίας (déc.), αρ. 13754/02, § 44, 1^η Σεπτεμβρίου 2009, *Koseva* κατά Βουλγαρίας (déc.), αρ. 6414/02, 22 Ιουνίου 2010, *Gökdemir* κατά Τουρκίας (déc.), αρ. 66309/09 § 17, 19 Μαΐου 2015, και *Çakmak* κατά Τουρκίας (déc.), αρ. 34872/09, 21 Νοεμβρίου 2017). Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, τίθενται σοβαρά ζητήματα σχετικά με τον τρόπο που οργανώθηκε και διεξήχθη η επιχείρηση διάσωσης (προαναφερθείσα *Μακαρατζής*, § 56-72).

166. Το Δικαστήριο θεωρεί, αφού στάθμισε όλα τα ανωτέρω στοιχεία, ότι οι ελληνικές αρχές δεν έκαναν ό,τι θα μπορούσε να αναμένει κανείς ευλόγως από αυτές να κάνουν, προκειμένου να προσφέρουν στους προσφεύγοντες και στους οικείους τους το επίπεδο προστασίας που επιτάσσει το άρθρο 2 της Σύμβασης.

77. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης ως προς όλους τους προσφεύγοντες.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

78. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται το άρθρο 3 της Σύμβασης και παραπονούνται ότι υποβλήθηκαν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση μετά τη μεταφορά τους από το λιμενικό στο Φαρμακονήσι. Το οικείο άρθρο έχει ως εξής:

« Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς».

A. Επί του παραδεκτού

79. Η κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων που αναφέρεται στο Παράρτημα με τον αριθμό 11 δεν έχει εξαντλήσει τα εθνικά ένδικα μέσα, καθώς δεν δήλωσε παράσταση πολιτικής αγωγής ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Όσον αφορά τους τους προσφεύγοντες που αναφέρονται στο Παράρτημα υπό τους αριθμούς 1, 2, 8, 9, 10, 11, 12, 13 και 15, η Κυβέρνηση αναφέρει ότι από τον φάκελο δεν προκύπτει ότι δήλωσαν παράσταση πολιτικής αγωγής ενώπιον του στρατοδικείου. Προσθέτει ότι οι προσφεύγοντες δεν αμφισβήτησαν τις διαφοροποιήσεις στις καταθέσεις τους σχετικά με τη μεταχείριση, την οποία υπέστησαν μετά την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι.

1. Ο προσφεύγων ο οποίος εμφανίζεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 11

80. Όσον αφορά τον προσφεύγοντα που στο Παράρτημα αναφέρεται υπό τον αριθμό 11, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν απαιτείται να αποφανθεί επί της ένστασης μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων που έχει προβάλει η Κυβέρνηση, καθώς θεωρεί ότι η αντλούμενη από το άρθρο 3 αιτίαση είναι απαράδεκτη στην υπό κρίση υπόθεση για τους ακόλουθους λόγους.

81. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 35 § 1 προθεσμία των έξι μηνών σκοπεί στο να διασφαλίσει την ασφάλεια δικαίου, εγγυώμενη ότι θα εξεταστούν εντός εύλογης προθεσμίας οι υποθέσεις που εγείρουν ζητήματα υπό το πρίσμα της Σύμβασης και ότι οι ήδη εκδοθείσες αποφάσεις δεν θα μπορούν να αμφισβητηθούν επ' αόριστον. Ο κανόνας αυτός σηματοδοτεί το χρονικό περιορισμό του ελέγχου, στον οποίο προβαίνουν τα όργανα της Σύμβασης, και υποδεικνύει τόσο στους ενδιαφερόμενους όσο και στις αρχές το χρονικό διάστημα, πέραν του οποίου ο

έλεγχος αυτός δεν μπορεί πλέον να ασκηθεί. (βλ., μεταξύ άλλων, Walker κατά Ην. Βασιλείου (déc.), αρ. 34979/97, CEDH 2000-I).

82. Γενικά, η προθεσμία των έξι μηνών αρχίζει να τρέχει την ημέρα έκδοσης της οριστικής απόφασης στο πλαίσιο της εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων. Ωστόσο, όταν είναι εξαρχής προφανές ότι ο προσφεύγων δεν έχει στη διάθεση του καμία πραγματική προσφυγή, η προθεσμία των έξι μηνών αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία, κατά την οποία έλαβαν χώρα οι καταγγελλθείσες πράξεις ή τα μέτρα ή από την ημερομηνία που ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει γνώση ή υφίσταται τις συνέπειες ή τη ζημία (Dennis και λοιποί κατά Ην. Βασιλείου (déc.), αρ. 76573/01, 2 Ιουλίου 2002). Επιπλέον, το άρθρο 35 § 1 δεν μπορεί να ερμηνευθεί με τρόπο που να απαιτείται από τον προσφεύγοντα να προσφύγει στο Δικαστήριο με αιτίαση, προτού καν αποτελέσει αντικείμενο οριστικής απόφασης σε εθνικό επίπεδο η κατάσταση η σχετική με το ζήτημα που διακυβεύεται. Κατά συνέπεια, όταν ο προσφεύγων κάνει χρήση μιας προσφυγής που είναι προδήλως διαθέσιμη και συνειδητοποιεί μόνον αργότερα την ύπαρξη περιστάσεων που την καθιστούν αναποτελεσματική, μπορεί να ενδείκνυται να θεωρηθεί ως σημείο εκκίνησης της εξάμηνης προθεσμίας η ημερομηνία εκείνη, κατά την οποία ο προσφεύγων έλαβε γνώση ή έπρεπε να είχε λάβει γνώση της κατάστασης αυτής για πρώτη φορά (Edwards κατά Ην. Βασιλείου (déc.), αρ. 46477/99, 7 Ιουνίου 2001).

83. Ως εκ τούτου, οι προσφεύγοντες οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα για να ενημερώνονται για την πρόοδο της έρευνας ή για το αν έχει τελεματώσει, και να ασκούν τις προσφυγές τους με την επιθυμητή ταχύτητα, από τη στιγμή που γνωρίζουν ή θα έπρεπε να γνωρίζουν, ότι δεν διενεργείται πραγματική ποινική έρευνα (Bulut και Yavuz κατά Τουρκίας (déc.), αρ. 73065/01, 28 Μαΐου 2002, και Bayram και Yildirim κατά Τουρκίας (déc.), αρ. 38587/97, CEDH 2002-III).

84. Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι τίποτε δεν το εμποδίζει να εξετάσει proprio motu το ζήτημα της τήρησης της εξάμηνης προθεσμίας, το οποίο άπτεται της αρμοδιότητάς του (Sabri Güneş κατά Τουρκίας [GC], αρ. 27396/06, § 29, 29 Ιουνίου 2012).

85. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο προσφεύγων που αναφέρεται στο Παράρτημα με τον αριθμό 11 δεν έχει καταθέσει καμία έγκληση

σχετικά με τις επικαλούμενες μεταχειρίσεις. Παρατηρεί ότι όλοι οι προσφεύγοντες αμφισβητούν την αμεροληψία του στρατοδικείου και θεωρούν ότι ο Εισαγγελέας δεν προέβη σε εμπεριστατωμένη εξέταση των ισχυρισμών τους (βλ. ανωτέρω παράγραφο 110). Ωστόσο, δεν δίδεται καμία εξήγηση ως προς τον λόγο, για τον οποίον ο προσφεύγων υπό τον αριθμό 11 δεν προσέφυγε στο Δικαστήριο εντός έξι μηνών από τα γεγονότα.

86. Το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ότι η προσφυγή κατατέθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2015 και θεωρεί ότι πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτη ως εκπρόθεσμη ως προς τον προσφεύγοντα ο οποίος αναφέρεται στο Παράρτημα με τον αριθμό 11, κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 1 και 4 της Σύμβασης.

2. Οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα με τους αριθμούς 10, 14 και 15

87. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς τους, η σωματική έρευνα των προσφευγόντων που αναφέρονται στο Παράρτημα υπό τους αριθμούς 10 και 14, παρουσία του προσφευγόντος που αναφέρεται στο Παράρτημα με τον αριθμό 15 ο οποίος κατά την εποχή των πραγματικών περιστατικών ήταν λίγο μεγαλύτερος από ενός έτους, έγινε σε έναν χώρο κλειστό, από λιμενικούς, χωρίς τον επιβαλλόμενο σε τέτοιες περιστάσεις σεβασμό, πάντα σύμφωνα με τους προσφεύγοντες.

88. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι ισχυρισμοί των ανωτέρω προσφευγόντων δεν θεμελιώνονται και παραμένουν αόριστοι.

89. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι αυτό το τμήμα της προσφυγής είναι προφανώς αβάσιμο και πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτο κατ' εφαρμογή του άρθρου e 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

3. Οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα με τους αριθμούς 1 έως 9, 12, 13 και 16

90. Το Δικαστήριο σημειώνει, επίσης, ότι στις 20 Μαρτίου 2014 όλοι οι προσφεύγοντες, με εξαίρεση τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο Παράρτημα με τον αριθμό 11, δήλωσαν παράσταση πολιτικής αγωγής στη δίκη ενώπιον του Ναυτοδικείου Πειραιώς, μεταξύ άλλων και για «απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση υπό την έννοια των άρθρων 137Α § 3 του Ποινικού Κώδικα και του

άρθρου 3 της Σύμβασης (...) [την οποία υπέστησαν] στα χέρια των οργάνων του λιμενικού (...) κατά τη σύλληψή τους, τη σωματική έρευνα που τους έγινε και την κράτησή τους στο Φαρμακονήσι (...)» (βλ. ανωτέρω παράγραφο **Σφάλμα! Το αρχείο προέλευσης της αναφοράς δεν βρέθηκε.**). Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η ένσταση της Κυβέρνησης πρέπει να απορριφθεί ως προς αυτούς.

91. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η εν λόγω αιτίαση δεν είναι προδήλως αβάσιμη και ότι δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου ως προς τους προαναφερθέντες προσφεύγοντες. Συνεπώς το Δικαστήριο την κηρύσσει παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Ισχυρισμοί των μερών

α) Οι προσφεύγοντες

92. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η μεταχείριση που υπέστησαν μετά την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι συνιστά απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Υποστηρίζουν ότι, με την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι, στερήθηκαν την ελευθερία τους και ότι η σύλληψη και κράτησή τους καταχωρήθηκαν. Αναφέρουν ότι δεν αμφισβητείται από τις αρχές ότι υπέστησαν σωματική έρευνα γυμνοί μπροστά σε όλους. Καλούν το Δικαστήριο να λάβει υπόψη το γεγονός ότι ήταν πρόσφυγες σε κατάσταση ευάλωτη, επιζώντες ναυαγίου, ότι μερικοί από αυτούς είχαν χάσει τους δικούς τους και ότι βρίσκονταν σε κατάσταση οδύνης, θλίψης και σοκ. Θεωρούν ότι, λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω συνθηκών, η σωματική έρευνα που υπέστησαν γυμνοί συνιστά έλλειψη σεβασμού απέναντι στο πένθος και την οδύνη που ένιωθαν λόγω της απώλειας των οικείων τους, ότι πρόσβαλε την προσωπικότητά τους και επιδείνωσε το αίσθημα οδύνης και λύπης. Προσθέτουν ότι η Κυβέρνηση δεν υποβάλλει κανέναν ισχυρισμό σχετικά με την αναγκαιότητα της σωματικής έρευνας και ότι οι διεθνείς κανόνες δικαίου επιβάλλουν τη μεταχείριση με σεβασμό όσων έχουν επιζήσει από ναυάγιο.

β) Η Κυβέρνηση

93. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες δεν τέθηκαν σε κράτηση και ότι δεν υπέστησαν βία ή άλλη κακομεταχείριση. Αναφέρει ότι υπάρχει απόκλιση μεταξύ

των καταθέσεων των προσφευγόντων ως προς τις επικαλούμενες κακομεταχειρίσεις, καθώς οκτώ από τους προσφεύγοντες δήλωσαν ότι τα μέλη του πληρώματος του σκάφους ΠΛΣ 136 δεν τους μεταχειρίστηκαν άσχημα, ενώ πέντε από αυτούς υποστήριξαν ότι τα μέλη του λιμενικού χτύπησαν ορισμένους από τους επιβάτες κατά τη μεταφορά τους στο Φαρμακονήσι και ένας από τους προσφεύγοντες υποστήριξε ότι τα όργανα του λιμενικού τον χτύπησαν. Όσον αφορά στη μεταχείριση των προσφευγόντων μετά την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οκτώ από τους προσφεύγοντες δήλωσαν ότι οι στρατιώτες τους κλώτσησαν κατά τη διαδρομή έως το στρατιωτικό φυλάκιο του Φαρμακονησίου, ότι ένας από τους προσφεύγοντες είπε ότι ένας φαντάρος τον κλώτσησε στο πόδι και ένας άλλος ότι τον χτύπησαν στο πρόσωπο. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι ορισμένοι από τους ενδιαφερομένους τροποποίησαν αργότερα την κατάθεσή τους: ένας δήλωσε ενώπιον του Στρατοδικείου ότι οι φαντάροι δεν τους κλωτσούσαν, αλλά ότι τους πρόσβαλαν και ένας άλλος είπε ενώπιον του ιδίου δικαστηρίου ότι δεν ήξερε εάν κάποιος από τους προσφεύγοντες δέχθηκε χτυπήματα. Όσον αφορά τη σωματική έρευνα, η Κυβέρνηση αναφέρει ότι οι προσφεύγοντες «δεν την αξιολογούν ειδικά». Αναφέρει επίσης ότι οι ισχυρισμοί των προσφευγόντων για κακομεταχείριση αποτέλεσαν αντικείμενο δύο διαδικασιών, εκ των οποίων η μία ενώπιον του Ναυτοδικείου και η δεύτερη ενώπιον του Στρατοδικείου, και ότι οι εν λόγω διαδικασίες δεν κατέληξαν στην άσκηση ποινικής δίωξης. Τέλος, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες δεν έφεραν εμφανή ίχνη κακοποίησης και έτσι οι ισχυρισμοί τους δεν μπορούσαν να έχουν επιβεβαιωθεί από ιατροδικαστική εξέταση. Κατόπιν των ανωτέρω, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι δεν μπορεί να συναχθεί, πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας, ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν εξευτελιστική μεταχείριση.

2. *Η κρίση του Δικαστηρίου*

α) Προκαταρκτικές Παρατηρήσεις

94. Το Δικαστήριο επισημαίνει εξ αρχής ότι οι προσφεύγοντες παραπονούνται μόνον για τη σωματική έρευνα, στην οποία υποβλήθηκαν με την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι. Κατά συνέπεια, θα περιορίσει την εξέταση της αιτίας στο αν ο τρόπος, με τον οποίο η εν λόγω σωματική έρευνα πραγματοποιήθηκε, συνιστά

απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, υπό την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης .

α) Γενικές αρχές

95. Το Δικαστήριο δηλώνει εξ αρχής ότι το άρθρο 3 της Σύμβασης θεσπίζει μία από τις πιο θεμελιώδεις αξίες σε δημοκρατικές κοινωνίες. Απαγορεύει απολύτως τον βασανισμό και τις απάνθρωπες ή εξευτελιστικές μεταχειρίσεις ή ποινές, όποιες και αν είναι οι πράξεις του θύματος, ακόμα και στις πιο δύσκολες περιστάσεις, όπως η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος.

96. Προϋπόθεση για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 της Σύμβασης μια άσχημη μεταχείριση είναι η εν λόγω μεταχείριση να αγγίζει ένα ελάχιστο όριο βαρύτητας. Η εκτίμηση αυτού του ελάχιστου ορίου είναι εξ ορισμού σχετική· εξαρτάται από το σύνολο των δεδομένων της υπό κρίση υπόθεσης, ιδίως από τη διάρκεια της μεταχείρισης και τις σωματικές ή ψυχικές της συνέπειες καθώς και μερικές φορές, από το φύλο, την ηλικία, την κατάσταση της υγείας του θύματος κλπ. Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε ότι μια μεταχείριση είναι «απάνθρωπη» κυρίως επειδή είχε γίνει εκ προμελέτης επί ώρες και είχε προκαλέσει είτε σωματικές βλάβες, είτε έντονη σωματική ή ψυχική οδύνη. Επίσης, έχει κρίνει ότι μία μεταχείριση ήταν «εξευτελιστική» καθόσον ήταν ικανή να προκαλέσει στα θύματα αισθήματα φόβου, άγχους και κατωτερότητας ικανά να τα ταπεινώσουν και να τα εξευτελίσουν. Για να είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί μια ποινή ή μία μεταχείριση ως «απάνθρωπη» ή ως «εξευτελιστική», η οδύνη ή η ταπείνωση που προκαλεί πρέπει σε κάθε περίπτωση να υπερβαίνουν την οδύνη ή την ταπείνωση που προκαλείται αναπόφευκτα από μια συγκεκριμένη μορφή νόμιμης μεταχείρισης ή ποινής (Bouyid κατά Βελγίου [GC], αρ. 23380/09, §§ 86-87, CEDH 2015).

97. Τα στερητικά της ελευθερίας μέτρα συνοδεύονται αναπόφευκτα από οδύνη και ταπείνωση. Καίτοι πρόκειται για μια αναπόφευκτη κατάσταση, η οποία αυτή καθαυτή δεν συνεπάγεται παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, εντούτοις η εν λόγω διάταξη επιβάλλει στο Κράτος να διασφαλίσει ότι κάθε φυλακισμένος κρατείται υπό συνθήκες που είναι σύμφωνες με τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ότι ο τρόπος και τα μέσα της κράτησής του δεν τον υποβάλλουν σε εξαθλίωση ή σε δοκιμασία τέτοιας έντασης που υπερβαίνει το αναπόφευκτο όριο οδύνης που ένα

τέτοιο μέτρο συνεπάγεται και ότι, λαμβανομένων υπόψη των πρακτικών απαιτήσεων της φυλάκισης, διασφαλίζονται καταλλήλως η υγεία του και η ποιότητα ζωής του· επίσης, τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο της κράτησης πρέπει να είναι απαραίτητα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου νόμιμου σκοπού (Ramirez Sanchez κατά Γαλλίας [GC], αρ. 59450/00, § 119, CEDH 2006-IX).

98. Οι γενικές συνθήκες κράτησης -στις οποίες εντάσσονται και ο τρόπος διενέργειας σωματικής έρευνας που επιβάλλεται στον κρατούμενο- μπορούν να αποτελέσουν μεταχείριση αντίθετη στο άρθρο 3 της Σύμβασης 3· το ίδιο ισχύει και για τη μεμονωμένη σωματική έρευνα (idem, § 36, Valašinas κατά Λιθουανίας, αρ. 44558/98, CEDH 2001-VIII, Iwańczuk κατά Πολωνίας, αρ. 25196/94, 15 Νοεμβρίου 2001, Yankov κατά Βουλγαρίας, αρ. 39084/97, § 110, CEDH 2003-XII (αποσπάσματα) και Lyalyakin κατά Ρωσσίας, αρ. 31305/09, §§ 75, 12 Μαρτίου 2015).

99. Επομένως, όταν, όπως εν προκειμένω, ένα άτομο υποστηρίζει ότι υπέστη απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση λόγω της σωματικής έρευνας στην οποία υποβλήθηκε όταν τέθηκε σε κράτηση, το Δικαστήριο μπορεί να οδηγηθεί να εξετάσει τον τρόπο διεξαγωγής της εν λόγω σωματικής έρευνας, υπό το πρίσμα του καθεστώτος της στέρησης της ελευθερίας εντός του οποίου εντάσσονται, προκειμένου να ληφθούν υπόψη σωρευτικά οι συνέπειες των συνθηκών κράτησης στον ενδιαφερόμενο (Van der Ven κατά Ολλανδίας, αρ. 50901/99, §§ 49 και 62-63, CEDH 2003-II).

100. Όσον αφορά ειδικά στη σωματική έρευνα των κρατουμένων, το Δικαστήριο διαλαμβάνει, χωρίς δισταγμό, ότι το άτομο που εξαναγκάζεται να υποβληθεί σε μεταχείριση τέτοιας φύσης νιώθει ότι προσβάλλεται η ιδιωτικότητα και η αξιοπρέπεια του μόνον και μόνον εξ αυτού του γεγονότος, ιδίως δε όταν μια τέτοια έρευνα συνεπάγεται ότι πρέπει να γδυθεί ενώπιον άλλων και ακόμη περισσότερο όταν πρέπει να υιοθετήσει δυσάρεστες στάσεις (Frérot κατά Γαλλίας, αρ. 70204/01, 12 Ιουνίου 2007).

101. Συστηματική πλήρης σωματική έρευνα η οποία δεν δικαιολογείται και δεν υπαγορεύεται από επιτακτικούς λόγους ασφάλειας, μπορεί να προκαλέσει στους κρατούμενους το αίσθημα ότι είναι θύματα αυθαίρετων μέτρων. Το αίσθημα της

αυθαιρεσίας, της κατωτερότητας και του άγχους που συνδέονται συχνά [με τέτοια έρευνα] καθώς και το αίσθημα βαριάς προσβολής της αξιοπρέπειας που προκαλεί σε κάποιον το να υποχρεωθεί να γδυθεί μπροστά σε άλλον και να υποβληθεί σε οπτική επιθεώρηση του πρωκτού, είναι δυνατόν να συνιστούν βαθμό ταπείνωσης που υπερβαίνει αυτόν που είναι ανεκτός λόγω του ότι είναι αναπόφευκτος, και τον οποίο συνεπάγεται αναπόφευκτα η σωματική έρευνα των κρατουμένων (idem, § 47, και Khider κατά Γαλλίας, αρ. 39364/05, § 127, 9 Ιουλίου 2009).

102. Ωστόσο, μια τέτοια μεταχείριση δεν είναι παράνομη αυτή καθαυτή. Σωματική έρευνα, ακόμη και πλήρης μπορεί να αποδειχθεί ορισμένες φορές απαραίτητη για τη διασφάλιση της ασφάλειας σε μια φυλακή -συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας του ίδιου του κρατουμένου -, για τη διατήρηση της τάξης ή για την πρόληψη ποινικών αδικημάτων (Francesco Schiavone κατά Ιταλίας (déc.), αρ. 65039/01, 13 αρ. Novembre 2007 και Ciupercescu κατά Ρουμανίας, αρ. 35555/03, § 116, 15 Ιουνίου 2010). Ωστόσο, η σωματική έρευνα που διενεργείται οφείλει, εκτός από το να είναι «απαραίτητη» για την επίτευξη κάποιου από τους σκοπούς αυτούς, να διεξάγεται και «με τον κατάλληλο τρόπο», έτσι ώστε ο βαθμός οδύνης ή η ταπείνωση που θα υποστεί ο κρατούμενος να μην υπερβαίνει τον βαθμό που μια τέτοια μορφή νόμιμης μεταχείρισης συνεπάγεται αναπόφευκτα. Διαφορετικά συνιστά παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης. Επιπλέον, είναι αυτονόητο ότι όσο μεγαλύτερη είναι η διείσδυση στην ιδιωτικότητα του κρατουμένου που υποβάλλεται σε σωματική έρευνα (ιδίως όταν ο τρόπος διενέργειας περιλαμβάνει την υποχρέωση κάποιου να γδυθεί ενώπιον άλλου προσώπου και πολύ περισσότερο να σταθεί με ταπεινωτικό τρόπο), τόσο μεγαλύτερη είναι η προσοχή που πρέπει να επιδεικνύεται (Frérot, προαναφερθείσα, § 38).

γ) Εφαρμογή των εν λόγω αρχών στην υπό κρίση υπόθεση

103. Το Δικαστήριο επισημαίνει εξ αρχής ότι, όπως προκύπτει από τον φάκελο, με την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι, οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο Παράρτημα υπό τους αριθμούς 1 έως 9, 12, 13 και 16 δεν είχαν ελευθερία κινήσεων. Μπορεί να μην υποβλήθηκαν σε κράτηση, αλλά βρίσκονταν υπό τον έλεγχο των αρχών και, επομένως, όφειλαν να ακολουθούν τις οδηγίες των οργάνων της τάξης. Το Δικαστήριο παρατηρεί, επίσης, ότι τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά δεν αμφισβητούνται από τα μέρη. Η Κυβέρνηση αναφέρει μόνον ότι οι προσφεύγοντες

δεν αξιολογούν ειδικά την εν λόγω σωματική έρευνα. Το Δικαστήριο σημειώνει, επίσης, ότι ο Εισαγγελέας του Ναυτοδικείου δεν φαίνεται να έχει εξετάσει το σκέλος αυτό των πραγματικών περιστατικών, παρόλο που οι προσφεύγοντες το είχαν καταγγείλει με τη δήλωσή τους για παράσταση πολιτικής αγωγής. Μένει να εξακριβωθεί εάν ο τρόπος που διεξήχθη η εν λόγω σωματική έρευνα πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 3 της Σύμβασης, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου εντός του οποίου διεξήχθη.

104. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η σωματική έρευνα διεξήχθη με τον ακόλουθο τρόπο: οι επιζώντες του ναυαγίου (με εξαίρεση τους προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 10, 14 και 15) οδηγήθηκαν σε ένα υπαίθριο γήπεδο του μπάσκετ, όπου τους δόθηκε η εντολή να γδυθούν και υποβλήθηκαν σε σωματική έρευνα μπροστά στους υπόλοιπους διασωθέντες και μπροστά σε μια ομάδα στρατιωτικών. Τους ζητήθηκε να σκύψουν προς τα εμπρός και να κάνουν στροφή εκατόν ογδόντα μοιρών.

105. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η Κυβέρνηση δεν εξηγεί για ποιο λόγο η σωματική έρευνα σε γυμνά σώματα ήταν απαραίτητη για τη διασφάλιση της ασφάλειας. Δεν δηλώνει ούτε για ποιον λόγο θεωρούσε ότι υπήρχαν άλλοι λόγοι δημοσίας τάξεως που επέβαλαν τέτοιου είδους σωματική έρευνα. Πράγματι, οι προσφεύγοντες δεν συνελήφθησαν στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που είχε κινηθεί εναντίον τους ούτε είχαν κατηγορηθεί ότι είχαν διαπράξει κάποιο αδίκημα. Η Κυβέρνηση δεν αναφέρει ούτε εάν υπήρχαν υπόνοιες ότι οι προσφεύγοντες ήταν οπλισμένοι ή ότι αποτελούσαν κίνδυνο για την ασφάλεια των οργάνων της τάξης. Στην πραγματικότητα, όπως το δέχονται τόσο η Κυβέρνηση όσο και τα εθνικά δικαστήρια, με την άφιξή τους στο Φαρμακονήσι, οι προσφεύγοντες ήταν μάλλον εξουθενωμένοι, σοκαρισμένοι από τα όσα συνέβησαν και ανησυχούσαν για την τύχη των συγγενών τους.

106. Ως προς τις συνθήκες, υπό τις οποίες έγινε η σωματική έρευνα, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι προσφεύγοντες εξαναγκάστηκαν να γδυθούν συγχρόνως και στο ίδιο μέρος μπροστά σε τουλάχιστον δεκατρία άτομα. Το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ότι οι προσφεύγοντες βρίσκονταν σε κατάσταση ακραίας ευαλωτότητας: μόλις είχαν διασωθεί από ναυάγιο και ορισμένοι από αυτούς είχαν χάσει τους δικούς τους. Βρίσκονταν αναμφισβήτητα σε μία κατάσταση ακραίας αγωνίας και ένιωθαν ήδη αισθήματα απέραντης θλίψης και οδύνης.

107. Κατόπιν των ανωτέρω, δεν μπορεί να υποστηριχθεί στο πλαίσιο αυτό ότι η σωματική έρευνα, στην οποία υποβλήθηκαν οι προαναφερθέντες προσφεύγοντες και η οποία διεξήχθη υπό τις ανωτέρω συνθήκες, βασίζεται, όπως θα όφειλε, σε μια πειστική επιταγή ασφαλείας, υπεράσπισης της τάξης ή πρόληψης ποινικών αδικημάτων. Κατά το Δικαστήριο, η εν λόγω σωματική έρευνα δύναται να έχει προκαλέσει στους προσφεύγοντες αίσθημα αυθαιρεσίας, κατωτερότητας και άγχους που συνιστούν βαθμό ταπείνωσης που υπερβαίνει αυτόν που συνεπάγεται αναπόφευκτα μια σωματική έρευνα και ο οποίος είναι ανεκτός λόγω του ότι είναι αναπόφευκτος (Frérot, προαναφερθείσα, § 47).

108. Από τα ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι η σωματική έρευνα, στην οποία υποβλήθηκαν οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα με τους 1 έως 9, 12, 13 και 16 και υπό τις συνθήκες υπό τις οποίες υποβλήθηκαν σε αυτή, συνιστά εξευτελιστική μεταχείριση υπό την έννοια του άρθρου 3 της Σύμβασης. Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση της εν λόγω διάταξης ως προς αυτούς.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

109. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

110. Για την ηθική βλάβη που υποστηρίζουν ότι υπέστησαν, οι προσφεύγοντες ζητούν τα ακόλουθα ποσά: 300.000 ευρώ για τον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 1, 200.000 ευρώ για καθένα από τους προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 2, 4, 5 και 7 και 15.000 ευρώ για καθένα από τους υπόλοιπους προσφεύγοντες. Ζητούν τα ποσά που τυχόν τους επιδικαστούν να καταβληθούν στον λογαριασμό των εκπροσώπων τους.

111. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι τα αιτούμενα ποσά είναι υπερβολικά και δεν δικαιολογούνται, αφενός, λόγω των ειδικών περιστάσεων της υπόθεσης και,

αφετέρου, λόγω της σημερινής οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας. Θεωρεί ότι η διαπίστωση της παραβίασης αποτελεί επαρκή δίκαιη ικανοποίηση. Επίσης, καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα των προσφευγόντων για καταβολή των επιδικασθέντων ποσών στον λογαριασμό των εκπροσώπων τους.

112. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι πρέπει να επιδικαστεί ως ηθική βλάβη στον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 1 (ο οποίος έχασε τη γυναίκα του και τέσσερα παιδιά, βλ. ανωτέρω παρ. 8) το ποσό των 100.000 ευρώ από κοινού στους προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 2 (ο οποίος έχασε τη σύζυγό του και τρία παιδιά) και 4 και 5 (οι οποίοι έχασαν τη μητέρα, την αδερφή και δύο αδερφούς) το ποσό των 80.000 ευρώ και στον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 7 (ο οποίος έχασε τη σύζυγο και ένα παιδί) το ποσό των 40.000 ευρώ. Όσον αφορά τους υπόλοιπους προσφεύγοντες, θεωρεί ότι πρέπει να επιδικαστεί σε καθέναν από αυτούς το ποσό των 10.000 ευρώ.

Β. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

113. Οι προσφεύγοντες ζητούν επίσης το ποσό των 2.500 ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη, στα οποία υποστηρίζουν ότι υποβλήθηκαν για την ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία. Αναφέρουν ότι έχουν συνάψει συμφωνία με τους δικηγόρους τους σχετικά με την αμοιβή τους. Ζητούν το ποσό που ενδεχομένως θα τους επιδικαστεί να κατατεθεί στον λογαριασμό των εκπροσώπων τους.

114. Η Κυβέρνηση αμφισβητεί ότι τα εν λόγω έξοδα είναι πραγματικά, αναγκαία, εύλογα και δικαιολογημένα. Προσθέτει ότι το αιτούμενο ποσό είναι υπερβολικό, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι δεν υπήρξε ακροαματική διαδικασία.

115. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι προσφεύγοντες δεν ανέλυσαν τα έξοδα, των οποίων την καταβολή αιτούνται. Ως εκ τούτου, απορρίπτει το αίτημα αυτό.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

116. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι το επιτόκιο υπερημερίας πρέπει να είναι αυτό της διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Εξετάζει μαζί με την ουσία* ένα μέρος από τις βασιζόμενες στη μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων προκαταρκτικές ενστάσεις της Κυβέρνησης, καθώς και τις βασιζόμενες στην έλλειψη της ιδιότητας του θύματος προκαταρκτικές ενστάσεις της Κυβέρνησης και τις απορρίπτει,
2. *Κηρύσσει* παραδεκτή την προσφυγή ως προς την αντλούμενη από το άρθρο 2 της Σύμβασης αιτίαση όσον αφορά όλους τους προσφεύγοντες, καθώς και ως προς την αντλούμενη από το άρθρο 3 της Σύμβασης αιτίαση όσον αφορά τους προσφεύγοντες που αναφέρονται στο παράρτημα υπό τους αριθμούς 1 έως 9, 12, 13 και 16 και απαράδεκτη ως προς τα περαιτέρω·
3. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης ως προς το διαδικαστικό σκέλος αυτού·
4. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης λόγω της παράλειψης θετικής υποχρέωσης που απορρέει από το εν λόγω άρθρο·
5. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, κατά το μέρος που οι προσφεύγοντες που αναφέρονται στο Παράρτημα υπό τους αριθμούς 1 έως 9, 12, 13 και 16 υποβλήθηκαν σε εξευτελιστική μεταχείριση·
6. *Αποφαίνεται*,
 - α) Ότι το καθ' ού η προσφυγή κράτος υποχρεούται να καταβάλει στους προσφεύγοντες, εντός τριών μηνών από την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί οριστική υπό την έννοια του άρθρου 44 § 2 της Σύμβασης, 100.000 ευρώ (εκατό χιλιάδες ευρώ) στον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο Παράρτημα υπό τον αριθμό 1· 80.000 ευρώ (ογδόντα χιλιάδες ευρώ) από κοινού στους προσφεύγοντες που αναφέρονται στο Παράρτημα υπό τους αριθμούς 2, 4 και 5· 40.000 ευρώ (σαράντα χιλιάδες ευρώ) στον προσφεύγοντα που αναφέρεται στο παράρτημα υπό τον αριθμό 7 και 10.000 ευρώ (δέκα χιλιάδες ευρώ) σε καθέναν από τους υπόλοιπους προσφεύγοντες, πλέον κάθε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος, λόγω ηθικής βλάβης·

β) ότι από την εκπνοή της εν λόγω προθεσμίας και έως την καταβολή, τα εν λόγω ποσά θα προσαυξάνονται με τόκο υπολογιζόμενο με επιτόκιο υπερημερίας ίσο με αυτό της διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, αυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες·

7. Απορρίπτει το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχτηκε στη γαλλική γλώσσα και εν συνεχεία κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 7 Ιουλίου 2022, κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

Renata Degener

Marko Bošnjak

Γραμματέας

Πρόεδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αρ.	Όνομα ΕΠΩΝΥΜΟ	Ημερομηνία γέννησης	Υπηκοότητα
	Ehsanullah SAFI	03/04/1975	Αφγανός
	Fada Mohamad AHMADI	21/03/1962	Αφγανός
	Mirwais AHMADI	23/07/1996	Αφγανός
	Mujib Al Rahman AHMADI	06/08/1995	Αφγανός
	Omar Sayam AHMADI	02/12/1997	Αφγανός
	Ziarmal AHMED	01/01/1997	Αφγανός
	Abdulsabor AZIZI	11/01/1985	Αφγανός
	Jawid ESTANIKZAI	10/01/1998	Αφγανός
	Ali FAYYAD	02/06/1979	Παλαιστίνιος
	Zora HAZMOHAMAD	19/01/1996	Αφγανός
	Kalab HSRAN	01/01/1994	Σύριος
	Barialai KADERI	15/04/1996	Αφγανός
	Mohammad Rahhem KAREMZAI	01/01/1994	Αφγανός
	Khaiber RAHEME	01/01/1988	Αφγανός
	Yousif RAHEME	29/10/2012	Αφγανός
	Mohammad SHTIWI	26/08/1996	Σύριος

Ακριβής μετάφραση από τη γαλλική στην ελληνική
Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα

Πιστοποιημένη Μεταφράστρια Υπ. Εξωτερικών

ΑΜ : 048